

**Schopenhauerovo a Nietzscheho misogynství:
genderové stereotypy v myšlení 19. století versus dnešní pohled**

Vladimír Pliska

Bakalářská práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Vladimír PLISKA**
Osobní číslo: **H098264**
Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Schopenhauerovo a Nietzscheho misogynství:
genderové stereotypy v myšlení 19. století vs. dnešní
doba**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách". Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na analýzu děl těchto dvou filozofů 19. století a jejich pohledu na ženy
- na dnešní feminismus a šovinismus
- na rozdílnosti ve výchově a vzdělávání žen mezi stoletími

Součástí práce bude kvantitativní výzkum zaměřený na postoj veřejností ke genderovým stereotypům.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Friedanová B. *Ženská mystika*. Praha: Pragma, 1997.
Hausmann J. *Základy mužského šovinismu*. Ústí nad Labem: Reneco, 2008.
Matthews J. *Schopenhauerova vůle*. Praha: H+H, 2002.
Nietzsche F. *Tak pravil Zarathustra*. Olomouc: Votobia, 1995.
Nietzsche F. *Radostná věda*. Praha: Aurora, 2001.
Nietzsche F. *Lidské, příliš lidské*. Praha: Oikoymenth, 2011.
Nietzsche F. *Mimo dobro a zlo*. Praha: Aurora, 2003.
Schopenhauer A. *O ženách*. Brno: Tercie, 1993.
Schopenhauer A. *Metafyzika lásky*. Olomouc: PDN, 1992.
Schopenhauer A. *Svět jako vůle a představa*. Pelhřimov: Nová tiskárna, 1998.
Schopenhauer A. *Génius, umění, láska, světec*. Olomouc: Votobia, 1994.
Weiniger O. *Sexualita a věda v císařské Vídni*. Praha: Academia, 2009.
Další literatura bude v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto tématu.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Mgr. Antonín Dolák, Ph.D.

Katedra společenských věd

Datum zadání bakalářské práce:

8. dubna 2011

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2012

V Brně dne 8. dubna 2011

doc. Ing. Antonín Řehoř, CSc.
vedoucí ústavu

doc. PhDr. Eduard Rádvan, CSc.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Vladimír Pliska

.....
Jméno, příjmení studenta

.....
Podpis

V Brně dne 29.4.2013

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se v teoretické části zabývá genderovými stereotypy, vznikem a vývojem ženského hnutí a jejich mužskými protipóly, zejména misogynstvím 19. století, které reprezentovali dva němečtí filozofové Arthur Schopenhauer a Friedrich Nietzsche. Analytická část je zaměřena na rozbor jejich filozofie a snaží se v dílech nalézt odpovědi na jejich negativní postoj k ženám. Výsledkem je verifikace nebo falzifikace stanovených hypotéz.

Klíčová slova: Artur Schopenhauer, Friedrich Nietzsche, pohlaví, gender, genderové role, genderový stereotyp, genderová socializace, genderová identita, ženství, mužství, feminita, maskulinita, misogynství.

ABSTRACT

The theoretical section of this bachelor's thesis deals with gender stereotypes, the emergence and development of feminist movements and their masculinist counterparts, especially misogyny in the 19th century, which was advocated by two German philosophers Arthur Schopenhauer and Friedrich Nietzsche. The analytical section focuses on an analysis of their philosophy and endeavours to find answers to their negative stance towards women in their works. This results in the verification or falsification of the proposed hypothesis.

Keywords: Arthur Schopenhauer, Friedrich Nietzsche, sex, gender, gender roles, gender stereotypes, gender socialization, gender identity, womanhood, manhood, femininity, masculinity, misogyny.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Poděkování

Na tomto místě chci upřímně poděkovat vedoucímu bakalářské práce panu PhDr. Mgr. Antonínu Dolákovi, Ph.D., za odborné vedení, cenné rady a kritické připomínky, které mi poskytoval při psaní mé bakalářské práce.

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKO ANALYTICKÁ ČÁST	9
1. GENDEROVÉ STEREOTYPY V HISTORICKÝCH SOUVISLOSTECH	10
1.1. Vznik pohlaví.....	11
1.2. Genderová socializace v raném dětství	12
1.3. Vzdělávání a gender	14
1.4. Jazyk a média	15
1.5. Gender a intimní vztahy.....	17
1.6. Gender v zaměstnání	18
1.7. Gender a kriminalita	18
1.8. Gender a náboženství	19
1.9. Gender a zdraví	20
1.10. Dílčí závěr.....	22
2. ŽENY Z HISTORICKÉHO A SOCIÁLNÍHO HLEDISKA.....	23
2.1. Feminismus, misogynství	23
2.2. Současnost	25
2.3. Hnutí proti genderové rovnosti	26
2.4. Misogynství.....	28
2.5. Dílčí závěr.....	29
II ANALYTICKÁ ČÁST	30
3. SCHOPENHAUEROVA A NIETZSCHEHO FILOZOFIE	31
3.1. Arthur Schopenhauer.....	31
3.2. Friedrich Wilhelm Nietzsche	32
3.3. Srovnání.....	33
4. SCHOPENHAUERŮV POHLED NA LÁSKU.....	37
4.1. Schopenhauerův pohled na ženy	43
4.2. Friedrich Nietzsche o ženách	46
ZÁVĚR	48
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	51

ÚVOD

Bakalářská práce hledá důvody, které vedou k rozdílnému chápání světa mužů a žen, jejich vzájemnému pohledu na život, na vzdělání na hodnoty. Zaměřena je především na genderové stereotypy, postupnou feminizaci a role ženy ve společnosti v historických souvislostech, kterou se snaží konfrontovat s dnešním pohledem na otázku podřazenosti, rovnosti nebo nadřazenosti opačného pohlaví. Pokouší se analyzovat příčiny vedoucí ke vzniku misogynství u filozofů minulého století a najít v jejich pohledu na ženský svět okolnosti, které je dovedly k jejich názoru. Porovnává jejich dobu s dobou dnešní a snaží se potvrdit nebo vyvracet jejich názory.

Cíl bakalářské práce

Cílem bakalářské práce je v rovině teoretické nalézt v pojetí genderu co nejvíce možných rozdílů v chování mužů a žen a důvodů k nim vedoucích. Dále se zaměřuje na vznik a vývoj emancipace a na reakci mužské části společnosti na toto osvobození ženy. Pokouší se na krajních myšlenkových postojích dvou německých filozofů Arthura Schopenhauera a Friedricha Nietzscheho analyzovat důvody jejich misogynství a přenést jejich možnou platnost do dnešní doby.

Z výsledného bádání by měly být objasněny tyto hypotézy:

H1: Schopenhauerovo a Nietzscheho misogynství bylo ovlivněno především prostředím, ve kterém vyrůstali a dobou, ve které žili.

H2: Schopenhauerovo a Nietzscheho misogynství nebylo tak výrazné jak se v dnešní době uvádí.

H3: Nietzscheho misogynství vychází z idealizované představy o mužství ovlivněné antikým obrazem hrdiny.

Metody zpracování

Bakalářská práce se zaměří na studium literatury a dostupných zdrojů souvisejících s daným tématem. Z těchto poznatků se pokusí o provedení verifikace nebo falzifikace daných hypotéz. Metodou výzkumu bude konceptuální analýza.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Genderové stereotypy v historických souvislostech

Každá společnost i doba si vytváří vlastní obraz ženství a mužství. Souhrn předsudků, očekávání a společenských norem. Společnost rozhoduje o tom, jak se bude odvíjet život ženy a jak muže. Odlišnosti se budou týkat celé osobnosti a to vzhledu, chování i způsobu vyjadřování. Lidé ani nemusí určitého člověka znát a už si o něm, právě na základě pohlaví, utvoří jistou představu, souhrn typických charakteristik, vzorců chování, postojů. Tato představa se nazývá genderový stereotyp. Jde o zjednodušující popis, který definuje, jak vypadá „pravý“ muž nebo žena. Charakteristiky vážící se k příslušnému genderovému stereotypu jsou jednoznačné, femininní žena nesdílí charakteristiky maskulinního muže a naopak. Člověk, jehož chování je odlišné od příslušného genderového stereotypu, je často společností považován za zvláštního. Přitom gender je vlastně společenský konstrukt přidaný k biologicky danému pohlaví. Společnost však obecně nerozlišuje mezi kategorií genderu a pohlaví – zobecňuje představy spojené s genderem a podle nich přistupuje k jednotlivcům. Toto je dlouhodobě zakotveno ve společenské struktuře a v jejím institucionálním rámci. Tato skutečnost se nazývá pohlavně-genderový systém společnosti. I když existují kulturní a historické odlišnosti, lze nalézt společné rysy:

- 1) sociální konstrukce genderových kategorií na základě biologického pohlaví
- 2) dělba práce podle pohlaví
- 3) společenská regulace sexuality

Pohlavně-genderový systém funguje jako systém stratifikační. Určité vlastnosti a jisté formy chování jsou institucionálně buď podporovány pomocí odměny či omezovány trestáním. Diferenciace probíhá na základě pohlaví a tento proces pak vymezuje rozdílné životní možnosti. Jednotlivé kultury včetně té naší jsou většinou patriarchální – muž v nich zaujímá nadřazené postavení. To ovšem neznamená, že by všechny skupiny mužů byly zvýhodňovány stejně, naopak jisté skupiny žen jsou více znevýhodněny než jiné.

Claire M. Renzetti, Daniel J. Curran, Ženy, muži a společnost, Karolinum, Praha 2005, str. 21-23.

Formánková L., Rytířová K., ABC feminismu, Nesehnutí Brno, 2004, str. 20-22.

Co se týče kategorie genderu, vychází toto paradigma z tělesných rozdílů mezi muži a ženami; muži jsou silnější a mohutnější, u žen se zdůrazňuje plození a kojení potomků. Dle těchto odlišností se diferencovaly rozdílné genderové role, které vyžadují od každého pohlaví určitý způsob chování. Genderové rozdíly jsou považovány za přirozené, neboť se odvozují z biologických daností. Ve skutečnosti je genderová role velmi tvárná, jak už dokazují poznatky o různých kulturách i z historie. Genderové role, především dělba práce, představují určitý typ adaptace, krok k snadnějšímu přežití. Pojem genderová role však nepoukazuje na otázku moci. Kryje tak genderovou nerovnost, její příčiny i důsledky.

1.1. Vznik pohlaví

Biologická složitost lidského vývoje je znatelná již v procesu pohlavní diferenciaci: Pohlaví určují pohlavní chromozomy. Proces pohlavní diferenciaci je u lidského zárodku zahájen až v 6. týdnu těhotenství. Do té doby jsou všechna embrya pohlavně bipotenciální. Pokud má chromozomální pár složení XY, chromozom Y zapříčiní degeneraci ženských tubic a produkované androgeny podpoří další vývoj mužských tubic. Vývoj ženského zárodku v chromozomálním složení XX je tedy způsoben zřejmě pouhou absencí chromozomu Y.

Při pohlavní diferenciaci nebo již v procesu dělení spermií může docházet ke komplikacím, které mohou zapříčinit chromozomální abnormality – např. chromozomální složení XO (Turnerův syndrom – nevytváří se pohlavní orgány), XXY (Klinefelterův syndrom – mužské pohlaví, avšak druhotné pohlavní znaky ženské). Vzácná porucha zvaná androgenitální syndrom (AGS) způsobuje vývoj rozdílných vnitřních a vnějších pohlavních orgánů (jedinec s vaječníky a penisem, v opačném případě se jedná o syndrom androgenové necitlivosti). Zkušenosti jedinců trpících výše uvedenými syndromy významně přispívají k objasnění vývoje genderové identity – ten je ve skutečnosti poměrně nezávislý na chromozomálním složení či produkovaných hormonech. Gender ani pohlaví nejsou dichotomní kategorie – nelze mluvit o dvou vzájemně se vylučujících polárních dimenzích (femininity a maskulinity). Naše kultura se však fluidity genderu obává – důkazem je snaha lékařů a chirurgů upravovat pohlavní abnormality tak, aby se jedinec mohl zařadit mezi ženy či muže, i když zmíněné odchylky žádným způsobem neohrožují zdraví daného člověka. Přitom jsou známy kultury, které považují existenci tří a více genderů.

Do jaké míry ovlivňuje člověka biologie, je rovněž otázkou při studiu ženského a mužského mozku. Představa, že existují odlišnosti mezi mozkem ženy a muže pochází již z dávných dob a i dnešní výzkumy ji potvrzují. Lidský mozek obecně je totiž rozdělen do dvou hemisfér a každá se zaměřuje na odlišné úkoly, levá – jazykové schopnosti, pravá – emoce. Ženy obvykle používají obě hemisféry najednou, muži pokaždé jen jednu z nich. Tento fakt však nemusí být nutně determinován biologicky, může být výsledkem rozdílného socializačního procesu u mužů a žen.

Podobný mechanismus se týká i hormonálního vlivu, jenž je rovněž tradičně spojován s pohlavními rozdíly mozku. Mezi nejobecněji přijímanou odlišností mezi ženami a muži patří rozdílná míra agresivity. Větší agresivita mužů je obvykle dávana do souvislosti s vyšší hladinou hormonu testosteronu, ten je ale v menší míře produkován i v ženském organismu. Hladina testosteronu v těle kolísá v závislosti na vnějších podnětech k soutěživosti. Na tuto skutečnost nemají vliv jen hormony, ale i prostředí. Toto potvrzuje i fakt, že ženy mohou být stejně agresivní jako muži, pokud jsou za agresivní chování odměňovány. Kulturní a sociologické faktory se podílí i na průběhu poporodní deprese i premenstruačního syndromu u žen a je tedy sporné, zda lze tyto syndromy stanovit jako lékařskou diagnózu a účinně je odstranit podáváním medikamentů.

Z výše uvedeného vyplývá nutnost brát v úvahu kromě biologických faktorů rovněž činitele sociální. Navíc biologické vysvětlení pohlavních rozdílů často ospravedlňuje genderovou nerovnost, jež z těchto rozdílů nutně nevyplývá.

1.2. Genderová socializace v raném dětství

Dítě si osvojuje společenské hodnoty a normy, včetně genderových, v procesu zvaném socializace. Na tuto problematiku odpovídají psychoanalytické teorie, z nichž nejznámější je teorie identifikace Sigmunda Freuda. Ta rozlišuje několik vývojových fází. V orální a anální fázi se ještě chlapci a dívky ve svém chování neliší. Přelomové je až falické stadium, kdy si děti uvědomí pohlavní odlišnosti a následně se identifikují s rodičem stejného pohlaví. Proces identifikace probíhá u každého pohlaví jiným způsobem.

Claire M. Renzetti, Daniel J. Curran, Ženy, muži a společnost, Karolinum, Praha 2005, str. 62-64.

Formánková L., Rytířová K., ABC feminismu, Nesehnutí Brno, 2004, str. 39-40.

U chlapců je hybatelem identifikace kastrací úzkost. Chlapec nejprve pohlíží na svého otce jako na soka ve své lásce k matce, avšak později se s ním identifikuje, neboť se po spatření ženských pohlavních orgánů obává, že by jej otec mohl vykastrovat. Dívka je pak k identifikaci motivována závistí penisu. Protože se domnívá, že matka byla stejně jako ona vykastrována, pohrdá všemi ženami a pojme lásku k otci, jehož penis touží získat. Kvůli své lásce se identifikuje s matkou.

Odlišnou tezi předkládají teorie sociálního učení zakládající se v psychologickém směru behaviorismu. Ten obhajuje formující principy posilování, odměna a trest mají podpořit určité chování, jiné eliminovat a modelování, kdy dítě samo napodobuje chování osob ze svého okolí.

Z poznatků psychologů J. Piageta a L. Kohlberga vycházejí kognitivně vývojové teorie. Podle nich děti usilují o to, aby v sociálním světě našly řád. Všímají si pravidelností a na jejich základě si vytvářejí takzvaná schémata. Mezi ně spadá kromě jiných i pohlaví.

Ke konceptu kognitivně vývojové teorie významně přispěla rovněž teorie „optických skel“ Sandry Bem: každá společenská kultura obsahuje soubor skrytých předpokladů chování, uvažování, cítění i vzhledu příslušníků dané kultury. Tyto skryté požadavky – „optická skla“ - se pak přenáší z generace na generaci díky jednotlivcům i institucím. Bem se věnuje především genderovým optickým sklům, podle ní rozlišujeme v západní kultuře tři základní: Genderová polarizace znamená, že ženy a muži se bytostně liší, jejich odlišnost je pak základem společenského uspořádání. Androcentrismus představuje tezi, že muži jsou nadřazeni ženám, jsou standardem, ženy pak odchylkou od něj. Biologický esencialismus legitimuje předchozí dvě optická skla, neboť je považuje za přirozené důsledky vrozených biologických odlišností. Bem dále zkoumá, jak tyto pohledy formují jednotlivé muže a ženy do stereotypního obrazu, který je předpokládán danou kulturou.

Osvojování genderu je jednou ze součástí socializačního procesu, úspěšný průběh tohoto procesu pak umožňují dva aspekty: jednak společenské instituce určitým způsobem předprogramovávají zkušenosti jednotlivce, aby odpovídaly kulturou stanoveným parametřům, dále je pak každý jedinec zasypáván skrytými ponaučeními o tom, co je v dané kultuře žádoucí a oceňované. Člověk vyrůstající v prostředí určité kultury pak není schopen rozlišit, co je holá realita a co pouze konstrukt dané kultury.

I když dnešní rodiče většinou vítají se stejnou radostí narození holčičky jako chlapce, interakce mezi novorozencem a rodičem se od začátku liší podle pohlaví dítěte: jinak na ně mluví, reagují a rovněž očekávají odlišnost v chování, živost u chlapce, klidnější chování u dívky. Genderově rozdělené hračky pak posilují u dítěte vzorce chování dle příslušného genderového stereotypu. Podobná je situace i v oblasti dětské literatury – ženský element je vyličen pasivně, často dokonce zcela chybí.

Na socializačním procesu se významnou měrou podílejí nejen rodiče a jiní dospělí, nýbrž i vrstevníci dítěte. Dětský kolektiv se zpravidla velmi brzy rozdělí na oddělené skupiny chlapců a dívek. Vrstevnická skupina dokonce odměňuje a trestá genderově nepřiměřené chování ještě větší měrou než ostatní dospělí.

1.3. Vzdělávání a gender

Historie ukazuje, jak komplikovaná byla cesta žen k možnosti dosáhnout vysokoškolské vzdělání, navíc je třeba brát v potaz, že v oblasti vzdělávání se uplatňovala nejen genderová, ale i rasová diskriminace.

V současnosti jsou patrné odlišnosti v přístupu k dívkám a chlapcům ve školství a to již na základní škole. Rozdílnost spočívá jak ve frekvenci – chlapci bývají častěji vyvoláváni, tak v obsahu – chlapci dostávají náročnější úkoly a jsou mnohem více vedeni k opravování svých chyb.

Zajímavé je, že chlapci se také častěji ocitají ve speciálních výukových programech určených pro děti s mentální retardací a poruchami učení, zřejmě k tomu přispívá fakt, že chlapci se obecně chovají neklidněji a jsou proto považováni za zaostalejší. Ve speciálních školách se rovněž častěji ocitají děti i jiné pleti. Protože chlapci jsou od malička socializací vedeni k větší aktivitě a agresivitě, jsou během výuky častěji trestáni. U dívek je pasivita dále posilována tak, že se většinou předpokládá, že jsou méně chytré než chlapci, při stejných studijních výsledcích se má za to, že dívky je dosáhly větším úsilím než chlapci, ale tento nedostatek mohou dohnat lepším chováním. Utváření vrstevnických pohlavně segregovaných skupin u dětí přetrvává i ve škole, někdy je učitelé svým přístupem nevědomě podporují.

Claire M. Renzetti, Daniel J. Curran, Ženy, muži a společnost, Karolinum, Praha 2005, str. 124-126.

Oakleyová Ann, Pohlaví, gender a společnost, Portál s.r.o., Praha 2000, str. 43.

Genderová socializace se upevňuje i v prostředí středních škol a univerzit. Potřeba uznání vrstevníků, důležitý faktor v době dospívání, pak vede jednotlivce k tomu, aby se usilovně snažil přiblížit stereotypnímu chování: chlapci sportují, dívky zdůrazňují svou atraktivitu. Nesportovní chlapci, málo femininní dívky, studenti z nižších společenských tříd, handicapovaní a obézní jsou pak nejčastějšími terči posměchu vrstevníků. Nejinak jsou na tom gayové a lesby, kteří se nezdárá potýkají s homofobií, neodůvodněným obavám z homosexuality, které ústí často do projevů nepřátelství. Navíc musí čelit skutečnosti, že okolí se zdráhá uznat jejich sexuální identitu.

Snaha vyhnout se odmítnutí ze strany vrstevníků může být jednou z motivací výběru studijního oboru: dívky proto nevolí „maskulinní“ obory. Jejich volbu dále podporuje skutečnost skleněného stropu, která vytváří společenské očekávání, že dívky dosahují stejných výsledků jako muži díky zvýšené péči. Navíc se konfrontují s učebním materiálem, ve kterém bývá tradičně opomíjena úloha žen ve vědeckých oborech.

Na vysokých školách je pak genderová specializace kariéry jasně patrná: muži se převážně orientují na inženýrské obory, informatiku, filosofii a přírodní vědy, ženy studují v oblasti zdravotnictví, sociální práce a školství. Muži si však nevybírají obory považované za doménu žen z důvodu diskriminace, ale spíše z neochoty pracovat v méně prestižních a hůře placených odvětvích. Je třeba také přihlídnout k faktu, že studentky často postrádají vzor, se kterým by se mohly ztotožňovat a který by jim předával cenné zkušenosti, tzv. mentora – už proto, že žen je zatím na vyšších akademických funkcích méně.

1.4. Jazyk a média

Masová média se významnou měrou podílí na našem každodenním životě. Nejenže poskytují důležité informace, jsou také jedním ze zdrojů zábavy. Nicméně informace přenášené médiu nejsou objektivní, i ony odrážejí hodnoty a normy naší kultury – včetně norm genderových.

Základ veškeré mediální komunikace tvoří jazyk. Jednotlivá slova v něm fungují jako symboly, které přenáší význam – označují, popisují, ale také hodnotí. Slova jsou účinná, neboť příslušníci jedné kultury tyto významy i hodnocení sdílejí.

Jazyk tedy napomáhá udržovat společenský řád a je významným socializačním prvkem – spolu s ním se jedinec učí, jak myslet, jak se chovat. V oblasti jazyka se uplatňují tyto mechanismy: jedním z nich je sémantická derogace, kdy se význam slova či jeho konotace v průběhu času znehodnocují. Lze nalézt četné příklady, kdy maskulinní tvar nějakého jména zůstává významově neutrální, kdežto femininum se vulgarizuje. Sémantická derogace je jedním z aspektů jazykového sexismu – ženské pohlaví je v jazyce často reprezentováno jako méněcenné a odvozené. Příkladem může být oslovení žen, ze kterého je vždy patrné, zda je žena vdaná, zatímco u muže toto rozlišení jazyk nepraktikuje.

Další otázkou je, zda ženy a muži používají odlišný jazyk, který by mohl být zdrojem vzájemného nepochopení. I když je gender jen jedním z ohledů utvářející komunikační interakci, rozdíly v komunikaci mužů a žen se do značné míry potvrdily. Ve smíšeném kolektivu mluví častěji muži a je jim v tomto směru dopřáno více prostoru a pozornosti než ženám. Mezi sebou však jsou hovornější ženy a v komunikaci si navzájem projevují větší vstřícnost. Hovornost žen a témata jejich rozhovorů bývají nezdědka zesměšňována, neboť jsou to opět mužská měřítká, která se obecně uplatňují v komunikačních standardech.

Obecně je přijímána představa, že média jen vycházejí vstříc očekáváním společnosti. Tento názor shrnuje hypotéza zrcadlení. Ve skutečnosti jsou však média aktivními tvůrci kultury, už jen tím, že selektují, jaké informace stojí za pozornost a které jsou nedůležité. V mediálních strategiích se nezdědka uplatňuje přehlížení, trivializace či odsuzování určitých společenských skupin. Pokud se tak děje na základě genderu, týká se tato strategie častěji žen.

V tisku se ženy objevují spíše v méně důležitých zprávách, na rozdíl od zpráv o mužích se častěji uvádí jejich rodinný stav a fyzický vzhled. Co se týče feministek, ty jsou v tisku prezentovány vyloženě negativně, což nepřekvapí, pokud si uvědomíme, že muži mají v novinářském průmyslu mnohem vyšší procentuální zastoupení než ženy. Speciální oblast tvoří v tisku časopisy, neboť se obracejí ke specifickým skupinám čtenářů. Ženské časopisy se soustředí na téma fyzické krásy, úspěchu v zaměstnání, ale i u mužů.

Claire M. Renzetti, Daniel J. Curran, *Ženy, muži a společnost*, Karolinum, Praha 2005, str. 212-215.

Formánková L., Rytířová K., *ABC feminismu*, Nesehnutí Brno, 2004, str. 65.

Nabízejí instruktáž, jak má být žena přetvořena, aby dosáhla svého nejdůležitějšího cíle – získala muže a udržela si jej. Obraz ženy, který tyto časopisy vytváří, předem vylučuje ženy, které se od tohoto normativního ideálu liší. Stejně normativní charakter mají i časopisy mužské, i když maskulinní ideál spočívá ve zcela odlišných životních postojích než femininní.

Nejdůležitějším mediálním socializačním činitelem je televize, protože je dostupná mnohem širším vrstvám obyvatel. V této souvislosti se ukazuje být smysluplná analýza reklam. Především v ukazovaných povoláních a rolích, žena tradičně v domácnosti, muži jako odborníci. Je prokázáno, že vliv médií na populaci není zanedbatelný, včetně oblasti genderu. Působí nejen na širší vnímání genderových rolí, ovlivňují i vnímání sebe sama.

1.5. Gender a intimní vztahy

V současnosti již nepanují rozdíly v míře sexuálních zkušeností u chlapců a dívek, v pohledu na sexualitu, kdy u chlapců byl předmanželský sex společensky tolerován, a dívky byly za stejné chování odsuzovány, toto je záležitostí minulosti. Společnost i dnes očekává, že dívka bude sexuálně experimentovat spíše v rámci vážného vztahu na rozdíl od promiskuitního muže, který je za počet partnerek spíše obdivován.

Dlouhou historickou tradici má heterosexuální manželství. I když je považováno za svazek lásky, jeho podstata je právní. Podmínky uzavření manželství upravuje stát, ale skutečnou podobu rodiny také významně ovlivňují společenské faktory. I když je rozdělení rolí v rodině již minulostí, neboť oba manželé pracují a finančně zajišťují rodinu, většinou je to žena, kdo se v „druhé směně“ bezplatně stará o domácnost. I když je druhá směna časově náročná, společnost tuto činnost nepovažuje za „skutečnou práci“ a její reálnou hodnotu nevnímá. Podobné je to i s péčí o děti. Na základní péči se otcové většinou podílí jen málo, zvláště v prvních měsících života dítěte. Malá účast otců na výchově dětí pak vede k fenoménu „rodiny bez otce“ a pasuje ženy na ochránkyně rodinných vazeb. Tato role sice může být pro matky do jisté míry naplněním, avšak péče o děti připravuje ženy o jejich nezávislost.

Poměrně velká je i skupina těch, kteří nevstoupili do manželství. Většina singles manželství z ekonomických a jiných důvodů odkládá, případně má problémy nalézt vhodného partnera. Navíc existuje mnoho nesezdaných párů.

1.6. Gender v zaměstnání

V souvislosti s pracovní segregací panuje názor, že feminizované profese mají nižší společenskou prestiž a jsou méně ohodnoceny. Ženy také často zastávají přechodný typ povolání, který bývá rovněž hůře placený. Podle teorie lidského kapitálu si ženy vybírají nenáročnější zaměstnání, aby mohly práci skloubit s péčí o děti. Otázkou je, zda se skutečně jedná o volbu, nebo jsou náročnější posty pro ženy samoživitelky skutečně dostupné.

Mnoho genderových stereotypů stále z pracovišť nezmizelo. Přesvědčení, že určitý typ zaměstnání není zkrátka pro ženy či muže od přírody vhodný, se uplatňuje dodnes. Zaměstnavatelé přijímají zaměstnance na základě domnělých vlastností, které jsou dané skupině lidí připisovány. U žen se předpokládá, že chtějí mít děti a že jejich zaměstnanost nebude mít dlouhého trvání. Spolu s tímto předsudkem panuje naopak představa, že muži dají automaticky přednost kariéře před výchovou dětí.

1.7. Gender a kriminalita

V dnešní době rovnost před zákonem zajišťuje Ústava, ale nebylo tomu tak vždy. Ženy v minulosti byly legislativou definovány jako majetek muže. Trestní právo nereprezentovalo zájmy celé společnosti. Vyjadřovalo vůli zákonodárců – a těmi byli v historii majetní muži.

Lidé si vybaví pod pojmem zločinec většinou muže. Statisticky nižší kriminalita žen je neustále zdůrazňována a pachatelky násilných činů jsou dle mínění veřejnosti duševně nemocné. Toto pojetí do určité míry popřela emancipační teorie kriminality žen, která tvrdí, že pokles násilných trestných činů u žen klesl díky vlivu feminismu, neboť ženy již nemají důvod zabíjet muže, kteří by představovali zdroj jejich hněvu. Naopak stoupla kriminalita majtková z důvodu častějších příležitostí vyvolaných vyšší nezaměstnaností. Odlišná je motivace trestných činů: ženy častěji uváděly snahu uživit rodinu před osobním obohacením. Trestné činy žen jsou drobnějšího rázu, většinou se jedná o drobné krádeže, podvody.

Claire M. Renzetti, Daniel J. Curran, Ženy, muži a společnost, Karolinum, Praha 2005, str. 266-268.

Oakleyová Ann, Pohlaví, gender a společnost, Portál s.r.o., Praha 2000, str.78.

1.8. Gender a náboženství

Náboženství vždy hrála v lidském životě zásadní roli, neboť odpovídají na určité lidské potřeby. Pokud se zaměříme na otázku víry, mužů bez vyznání je skoro dvakrát více než žen. Alternativu femininního náboženství představovalo v historii potlačené čarodějnictví vycházející z tradice úzkého spojení žen s přírodou.

Pro judaismus, křesťanství a islám je společná existence posvátných textů. Jejich interpretace je však nejednoznačná a může potvrzovat jak méněcennost žen, tak genderovou rovnost. Posvátným textem judaismu je talmud. Ten stanovuje ženám jasná práva i povinnosti. Duchovní sféra patří mužům, ženy jsou primárně manželkami, matkami a tvůrkyněmi domova. Toto rozdělení silně omezuje účast žen na bohoslužbách. Kromě toho mají ženy velice omezený právní status v otázce rozvodu, sňatku i dědictví. Ortodoxní judaismus také lpí na tradici oblékání a zásadách čistoty. Mezi pozitiva judaismu lze počítat právo na sexuální uspokojení v manželství i pro ženy, možnost pro ženy se nábožensky realizovat v rodinné sféře či praktiky, které do jisté míry spiritualizují sexualitu. Téměř opačné stanovisko zaujímá judaismus reformní, který autoritu talmudu odmítá, a díky tomu může realizovat genderovou rovnost. Rabíny se v tomto kongregáty mohou stát jak ženy, tak gayové a lesby. Střední cestu praktikuje kongregát konzervativní. Ten spolu s reformním judaismem oživil zapadlé příběhy biblických hrdinek a uvedl do praxe i ženské rituály.

V křesťanském učení sv. Pavla najdeme mnoho odkazů k ženské podřízenosti mužům, křesťanství je ale ve svých počátcích spojeno s genderovou rovností. Ženy se podílely na vedení stejně jako muži. I Ježíš se stavěl k ženám rovnocenně, požadoval od nich stejnou mravnost jako od mužů. Hierarchizace mezi pohlavími je spjatá až se vznikem církve. Žena je v křesťanském duchu často pojímána jako pokušitelka, uctívání se dostává jen pannám a matkám, tato tendence pak nachází svůj výraz v mariánském kultu. Uctívání panenské čistoty pak naznačuje obecný postoj křesťanství k sexualitě. Ta měla být pouze prostředkem k plození dětí a vázala se výhradně k sňatku manželskému.

Claire M. Renzetti, Daniel J. Curran, *Ženy, muži a společnost*, Karolinum, Praha 2005, str. 325-328.

Oakleyová Ann, *Pohlaví, gender a společnost*, Portál s.r.o., Praha 2000, str. 58.

K islámu patří, že umožňuje jiné uspořádání manželského svazku než monogamního, muži mohou mít až čtyři manželky. Zásady tohoto náboženství vychází z Koránu a ze zpráv o životě Mohammeda. Někteří muslimové v současnosti hlásají rovnost obou pohlaví v rámci tohoto náboženství, avšak tato rovnost spočívá ve vzájemném rozdělení rolí. V praxi jsou ženy uvězněny v domácí sféře, ženám je dovoleno vycházet jen v nejnútnejším případě, nejlépe s doprovodem manžela či otce. Svůdnost žen má eliminovat povinné zakrytí těla. I když muži zajišťují veřejný život a mají oproti ženám více svobody, i na ně se vztahují četné zákazy. Míra ortodoxie se mezi jednotlivými islámskými zeměmi velmi liší. Islám byl zpolitizován, což je jeden z důvodů, proč spousta žen neusiluje o zrušení omezujících praktik.

1.9. Gender a zdraví

Zdraví člověka ovlivňuje životní styl a životospráva, ale také rasa, věk i gender. Faktem zůstává, že předpokládaná délka života žen je vždy vyšší než mužská. Vysvětlení u genderového rozdílu v délce života závisí do značné míry na biologii, konkrétně na genetice: žena má dva chromozomy X, takže pokud je jeden z nich defektní, druhý nedostatek kompenzuje, muž je s jedním X chromozomem v nevýhodě. Navíc ženy jsou díky vyšší produkci estrogenu chráněny proti srdečním onemocněním.

Kromě kouření a stresu zvyšuje náchylnost k srdečním chorobám osoba soutěživá, ambiciózní, agresivní, málo citová nebo osoba obtížně projevující negativní emoce. Vzorce chování těchto osob jsou již tradičně spojeny s maskulinitou. Vyšší úmrtnost postihuje muže i v případě rakoviny. Kromě kouření je toto onemocnění spojeno s pohybem v toxickém prostředí, což se týká více mužů z důvodů genderové pracovní segregace

Genderové odlišnosti se projevují i ohledně mnoha dalších onemocnění, snad jedině vyjma cukrovky a zápalu plic. S vyšším procentem alkoholismu u mužů souvisí různá jaterní onemocnění i vyšší úmrtnost za volantem. U mužů podporovaná agresivita zřejmě vede také k vyšší úmrtnosti při sebevraždách, muži svůj čin častěji dokonají. Je prokázána nižší úmrtnost žen, ale vyšší nemocnost.

Ta může být způsobena právě i zmíněnou délkou života, ale také genderovými stereotypy: muži ve snaze působit silně častěji podceňují symptomy nemocí. Nemocnost žen v historii souvisela se společenským statusem. Ženy z vyšších tříd si mohly dovolit křehkost a choulostivost. Důležitou kapitolou z oblasti ženského zdraví je rovněž přístup k porodu. Ten byl ve svých počátcích spjat s drastickými praktikami, které matčino zdraví spíše ohrožovaly. Až pokroky v medicíně zapříčinily nižší rizikovost lékařsky kontrolovaných porodů.

Možnost rozvíjet svou tělesnou kondici a zažívat dobrý pocit z vlastního těla se v minulosti rovněž střetával s ideální představou o ženách. Účast žen ve sportu byla omezená, například tím, že se ženy neúčastnily sportovních aktivit přímo či se sportovně realizovaly pouze v ženských sportech. I když se tato nerovnost v současnosti smazává, rozdíl se uplatňuje především v nižším finančním ohodnocení ženských sportovních výkonů. V souvislosti s ženským sportem byla vyvrácena řada mýtů, například, že by nárůst svalové hmoty redukoval reprodukční funkci. Rozdílů panují i v přístupu ke sportu, ženy dbají více na vzájemnou spolupráci a před vítězstvím za každou cenu upřednostňují fair play.

Duševní zdraví u žen prokázalo vyšší procento výskytu klinické deprese. Existuje několik hypotéz, které tento rozdíl vysvětlují. Jednou z nich je hypotéza naučené bezmocnosti, která vychází z rozdílné socializace mužů a žen. Muži jsou naučeni, aby jednali pod stresem asertivně, ženy si osvojují pasivitu a následně upadají do deprese. Další je hypotéza společenského statutu zdůrazňující význam společenských a ekonomických podmínek. Role tradičně přidělované ženám nejsou dostatečným zdrojem seberealizace. Ženy zastávající zaměstnání jsou na tom duševně lépe než ženy v domácnosti.

Bezmoc žen, které se cítí být nuceny zastávat určitou roli, může ústit do hysterie. Histrionská osobnost se chová manipulativně, melodramaticky, je náročná a také frigidní. Můžou se u ní projevit fyzické symptomy bez zjevné příčiny. Vznik histrionské osobnosti může být spojen se stresem, může představovat reakci vzpoury. V souvislosti s histrionskou osobností a tradiční koncepcí femininity jsou ženy socializovány do životní dráhy hysteriček.

Claire M. Renzetti, Daniel J. Curran, *Ženy, muži a společnost*, Karolinum, Praha 2005, str. 457.

Oakleyová Ann, Pohlaví, gender a společnost, Portál s.r.o., Praha 2000, str. 43.

1.10. Dílčí závěr

V naší společnosti existuje mnoho stereotypů a předsudků o ženách a mužích, jejich postavení ve společnosti a jejich vzájemných vztazích, které nám poskytují jistou základnu pro hodnocení životů ostatních lidí i těch našich. Gender se netýká zdaleka jen dívek a chlapců, mužů a žen a charakteristik, které jsou jim přisuzovány, ale promítá se také do toho, jak fungují vztahy mezi ženami a muži v různých skupinách, jak jsou formovány a reprodukovány společenské hierarchie. Gender nemají jen lidé, ale i oblasti lidské činnosti. Otázka genderu zásadně ovlivňuje náš život, postavení ve společnosti, sociální role a má i vliv v oblasti vzdělávání či na trhu práce. Základ genderového kontraktu tvoří stereotypní představy, které jsou všude kolem nás. Říkají, co je komu přirozeně vrozené a dané a co by měl každý jedinec dělat. Tyto stereotypní představy jsou součástí kolektivního vědomí. V 19. století byly generové stereotypy vymezeny daleko přesněji než je tomu dnes a jakékoli vybočení nebylo společností tolerováno. Jasně daná úloha žen a mužů, viditelná od samého počátku předurčovala, jak se bude dále odvíjet jejich život. Dnešní doba je daleko liberálnější a generové stereotypy nejsou již tak striktně dodržované, ale jsou stále patrné.

2. ŽENY Z HISTORICKÉHO A SOCIÁLNÍHO HLEDISKA

2.1. Feminismus, misogynství

Z hlediska zkoumání, kdy se měnily zavedené role a pozice mužů a žen vystupují do popředí tři období: první přibližně mezi lety 1540-1640, dále druhá polovina 19. století a konečně současnost. V letech 1540-1640 zaujímaly ženy vzhledem ke svým právům ve společnosti nesporně defenzivní postavení, avšak jednalo se spíše o to svá práva udržet než je získat.

Právě v této době do značné míry vzrostla rovnoprávnost mezi pohlavími, zvláště v oblasti obchodu a podnikání. Žena, která vedla nějakou živnost, měla stejnou míru svobody a odpovědnosti jako muž. Neumožňoval-li to zákon, umožňovala to tradice a ta byla tenkrát podstatně vlivnějším faktorem lidského chování, než je dnes.

S příchodem průmyslové revoluce se role žen a mužů začaly přísně rozlišovat a došlo k diferenciaci jejich zájmů, jejich činností i osobností. Postavení ženy v nové komerční společnosti se odlišilo od postavení muže. Žena měla své místo doma, zatímco muž byl vyslán ven do továren, práce byla oddělena od rodiny, ačkoli dříve tvořili jednotný celek. Přibližně od roku 1830 až do prvních desetiletí 20. století se argumentace kolem rovnosti mužů a žen soustředila především na diskriminaci, kterou utvářely určité společenské instituce. Vyloučení ženy z účasti na volebním právu, její předpokládaná neschopnost využít vzdělání, její právní postavení osoby zcela závislé na dobré vůli manžela nebo otce.

Na konci 18. století proběhly dvě významné revoluce, Americká, jejímž výsledkem byla nezávislost Spojených států amerických na Velké Británii (1775-1783) a Velká francouzská revoluce (1789-1799) obecně vnímána jako hlavní přelomový bod evropských kontinentálních dějin, znamenala přechod od absolutismu k občanství. Oficiálně byla všem lidem přiznána nejzákladnější lidská a občanská práva a svobody, podle kterých jsou si všichni rovni a mají stejné možnosti. Ve skutečnosti se však týkala pouze části mužů.

Ti v té době byli považováni za samostatně uvažující osobnosti, které se nemusí nikomu podřizovat. Uznání občanských práv podpořilo jejich možnost svobodné volby. Tím se začala prohlubovat nerovnost mezi muži a ženami.

Na začátku 19. století se základním měřítkem moci, úspěšnosti a společenské prestiže staly peníze. K jejich vydělávání a tedy získání dobrého společenského postavení a nezávislosti měli usnadněnou cestu muži. Jejich úspěšnost byla založená hlavně na jejich schopnostech, pomocí kterých našli své uplatnění. Díky vzdělání mohli získat dobrá pracovní místa v oborech, které si zvolili. Mohli vlastnit majetek. Ženy nemohly získat profesní kvalifikaci, protože vzdělání pro ně nebylo přístupné. Mohly pracovat pouze jako dělnice v továrnách, služky, kojné nebo prostitutky.

Vznikly nové zákoníky, které přímo upravovaly podřízené postavení žen vůči mužům. Ženy nesměly vlastnit majetek, na úřadech byly zastupovány svým otcem a později manželem, jejichž příkazy se musely řídit. V rodině byli chlapci podporováni v rozvoji svých schopností, dívky byly vedeny k poslušnosti a poddajnosti.

Teprve manželství dávalo ženě právní subjektivitu, ale pouze v tom smyslu, že se muž a žena stali jediným subjektem pod plnou mocí muže. Byl to zákon uměle vytvořený a díky rozvinutému principu zvykového práva nebylo právní postavení ženy tak špatné, jak by se na první pohled zdálo. Měla právo na vdovský podíl z majetku a to do výše 1/3 a manžel, který se po sňatku stával správcem rodinného jmění, a tedy i správcem manželčina věna, musel při svých finančních a hospodářských transakcích brát na tento její vdovský podíl zřetel. Mohl z něj pobírat rentu či jiné zisky, nesměl jej však prodat. Dále ručil za manželčiny případné dluhy a delikty, které spáchala, a byl ze zákona povinen poskytovat jí živobytí. Oplátkou za ně musela žena manželovi sloužit a tvořit s ním manželské společenství. Na druhou stranu byla manželova odpovědnost za ženiny zločiny vyšší, spáchala-li je v jeho přítomnosti, jelikož se předpokládalo, že ji k činu naváděl. Vdaná žena ani nesměla uzavírat smlouvy, pouze v podřadných záležitostech a ještě zastoupena manželem. Bez přítomnosti nemohla žalovat, ani být obžalována, nemohla napsat závěť, rozhodovat o svém majetku, ani o pěstounovi svých dětí a v případě škody dokonce neměla nárok na náhradu. Tehdejší ženská společnost pochopila, že taková diskriminace brzdí její vývoj a nečekala na vyhlášky, výnosy či zákony a začala si počínat, jakoby změny již nastaly.

Devatenácté století přineslo nebyvalé rozšíření občanských práv a svobod, k čemuž přispěl také rozvoj novin a časopisů, informujících občany o dění ve státě a ve světě. Veřejné mínění začalo ovlivňovat politiku. Toto období se nazývalo první vlnou feminismu a skončilo ve třicátých letech 20. století. Došlo k odstranění legislativních překážek a ženám bylo postupně umožněno studovat, vlastnit majetek a volit.

Takzvaná druhá vlna feminismu začíná v šedesátých letech a údajně ji odstartovala kniha Američanky Betty Friedanové *Feminine Mystique*, což znamená ženský mýtus, fiktivní obraz, který si společnost o ženách vytvořila. V roce 1960 byla větší část společnosti přesvědčena o tom, že vše způsobuje vzdělání, proto by se dívky neměly přijímat na univerzity, případně by měly navštěvovat pouze školy, které poskytují přípravu pro povolání matky a manželky. Nejvhodnějším zaměstnáním byla žena v domácnosti, tedy expertka pro vše.

Druhá vlna feminismu skončila v západních zemích v osmdesátých letech. U nás se objevila až po revolučním roce osmdesát devět a to ještě v oslabené podobě. Ženy z východních států neprošly na rozdíl od západní kultury stádiem sebe uvědomování, zformulování a prosazování svých potřeb. Komunistické zřízení neumožnilo vzniku feministického hnutí. Některé požadavky na rovnoprávnost žen byly prosazeny, ale v situaci kdy nebyla umožněna svoboda projevu a shromažďování.

2.2. Současnost

Názorová rozmanitost druhé vlny přetrvávala, či se spíše umocnila. Dnes vedle sebe existují proudy širokého myšlenkového spektra, které se často i navzájem popírají, navíc některé směry obsahují i další větve. Současné feministické teorie se většinou odklání jak od pojmání vztahu ženy a muže jako jednoduché rovnosti, typické pro první vlnu, tak i od téměř nepřekonatelně definované jinakosti druhé vlny, a naopak vidí svá východiska ve spojení obou těchto pólů.

Mezi dominantní směry současnosti patří liberální feminismus – nejsilnější proud podporující rovnoprávnost žen, který bojuje za jejich možnost prosazovat se stejně jako muži podle individuálních předpokladů a zájmů. Dlouho byl jediným převládajícím feministickým proudem, v jehož znamení probíhala první vlna.

Vychází z předpokladu, že na začátku jsou všechny osoby stejné a jejich pozdější rozdělení je především důsledkem vlivu odlišného prostředí a výchovy. Řešení vidí především v postupné změně nahlížení jedinců na daný problém a v odmítání rozdílných sociálních rolí žen a mužů. Obě pohlaví by měla tyto stereotypy prolamovat, sociální role zbavit jejich protikladnosti, a naopak brát v úvahu společné prvky. Dialog a spolupráci s muži proto považuje za důležitou a přínosnou. Preferuje plynulé, postupné reformy před radikální revolucí a věnuje se zejména změnám zákonů.

Dále pak ekofeminismus, který nachází souvislost mezi útlakem žen a vykořisťováním přírody a snaží se o znovuvytvoření rovnováhy mezi člověkem a přírodou. Toto hnutí vzniklo současně s nárůstem feministického a environmentálního hnutí 60. a 70. let. Myšlenky a vnímání obou těchto hnutí ovlivnilo ženy, které nacházely paralely mezi způsobem, jakým se nahlíží na přírodu a na ženy. Poukazuje na to, že současné západní hodnoty a praxe jsou škodlivé jak pro ženy, tak pro samotnou Zemi. Člověk ve vztahu k přírodě uplatňuje panský postoj - postoj dobývání, vlastnění a kontroly. Tento postoj uplatňuje často i muž k ženě. Ve vztahu k přírodě je třeba uplatnit to, čím muži z historicko-sociálních důvodů nedisponují – etiku starostlivosti. Výhrady ekofeministek se nezaměřují jen na problémy reprodukce v přírodě, ale i na otázky lidské reprodukce. Staví se proti modernímu pojetí rozmnožování jako něčeho, co může být plně kontrolováno lékařskou vědou, a upozorňují na skutečnost, že se tradiční znalosti ženy-rodilky přesouvají na muže-lékaře. V posledních desetiletích tak stoupl počet lékařských zásahů před a během těhotenství a změnil se jejich charakter. Ženské tělo se v důsledku nových reprodukčních technologií mechanizuje. Ekofeministky se v souvislosti s možností určit pohlaví dítěte podle plodové vody, tedy další z reprodukčních technologií, obávají rozmachu eugenických snah. Například v zemích, jako je Indie a Čína, kde jsou ženy značně sociálně znevýhodněné, chce mít každý pár syna, takže dramaticky narůstá počet potratů plodů ženského pohlaví. Ekofeministky svou kritikou reprodukčních technologií varují před nebezpečím nového holocaustu.

2.3. Hnutí proti genderové rovnosti

Proti ženskému hnutí se vytvořily protipóly mužského pohledu na problematiku rovnosti. V současnosti mají oproti dřívější době více názvů, ale základ tvoří stejné smýšlení.

Šovinismus je odvozen ze jména francouzského napoleonského granátníka Nicolase Chauvina ze hry bratří Cogniardů Tříbarevná kokarda. V dnešní době se tento pojem vyskytuje i jako sousloví mužský nebo ženský šovinismus, což označuje víru v nadřazenost jednoho z pohlaví. Ve slovnících se vyskytují různé významy, a je pravdou, že každý člověk pro něj může mít své vlastní, individuální vysvětlení. Dnes už není šovinismus výlučně chápán jako záležitost nacionalistická. Naopak, do popředí se dostává mužský šovinismus. Šovinistu pak vnímáme jako člověka, který je přesvědčen o nadřazenosti mužů nad ženami. Šovinistickými označujeme takové výroky, které na toto přesvědčení poukazují. Autorem kontroverzních knih kritizující feminismus v Česku je přírodovědec, spisovatel a překladatel Josef Hausmann, jedná se o našeho nejznámějšího šovinistu a možná i jediného, který se veřejně k tomuto názoru hlásí. Jeho knihy jsou spíše zábavného charakteru než ke studiu a analýze.

Dalším je maskulinismus je to název pro komplex sociálních teorií a politických hnutí, jejichž cílem je výzkum a potírání jevů, jež lze považovat za projevy a součást utlačování mužského pohlaví. Hnutí je velice různorodé a štěpí se na mnoho křídel a směrů – od umírněných jedinců a hnutí upozorňujících na domácí násilí páchané na mužích až po mužský šovinismus. Na rozdíl od feminismu je maskulinismus poměrně novým hnutím, které bojuje nejen za práva mužů, ale především za nalezení jejich skutečné identity nezávisle na projektu feminismu. Maskulinismus usiluje o vysvobození mužů ze zažitých rolí, kvůli kterým trpí nejen ženy, ale především samotní muži. Trpí tím např. jejich zdraví, protože se od nich očekává, že budou pracovat více než ženy, nebo také jejich osobní život, když je jim odepřeno otcovství při rozvodu s argumentem, že jsou muži a o děti se neumějí starat. Zažité genderové role se vlastně nehodí ani mužům ani ženám, ale přesto se neumějí dohodnout, jak tento stav změnit.

Sexismus vznikl v druhé polovině 20. století, který se vztahuje na přesvědčení, že jedno z pohlaví je nižší, méně důležité nebo méně schopné. V historii vedl sexismus v mnoha kulturách k úplnému podmanění žen muži. Sexismus způsobuje problémy i transsexuálům. Jejich problémy obvykle vyplývají z neschopnosti sexistů zařadit je do kategorie „muž“ nebo „žena“ nebo z jejich špatného úsudku. Podobně odvozené bývají i problémy homosexuálů či bisexuálů, u nichž se uplatňování stereotypů o mužskosti a ženskosti aplikuje na jejich partnerské vztahy i jedince samotné.

Sexistické názory tvrdí, že jednotlivce lze posuzovat jednoduše dle charakteristických znaků skupiny, do níž patří, v tomto případě tedy podle toho, zda patří mezi „muže“ nebo „ženy“. Tyto názory předpokládají, že každý jednatel může být snadno a jednoznačně zařazen do jedné z těchto dvou kategorií a nepočítají s mezipohlavními lidmi narozenými s kombinací mužských a ženských pohlavních znaků. Navíc také předpokládají stejnorodost uvnitř těchto dvou skupin, neberou v úvahu jejich vnitřní diverzitu.

Mnohé formy pohlavní diskriminace jsou v mnohých státech protizákonné, ale na druhou stranu v mnoha státech existují právní normy, které některé pohlaví zvýhodňují nebo znevýhodňují. V praxi projevovaný sexismus vede k převlékání se lidí za jiné než skutečné pohlaví s cílem získat něco, co jim bylo v rozporu s jejich lidskou důstojností upřeno.

2.4. Misogynství

Misogynství je nenávisť, odpor, nedůvěra k ženám. Misogynie je nepřátelský postoj k ženám, ať už otevřený nebo skrývaný.

Misogynie se může projevit mnoha způsoby, diskriminací na základě pohlaví, očerňováním žen násilím páchaným na ženách, a sexuální objektivizací žen. Misogynie byla charakterizována jako prominentní rys mytologií starověkého světa, stejně jako v různých náboženstvích. Kromě toho, mnoho vlivných západních filozofů bylo popisováno jako misogynů. Mezi nejznámější filozofy patří Arthur Schopenhauer a Friedrich Nietzsche. Misogynie se projevuje mnoha různými způsoby, od vtipů, přes pornografii a pohrdání až po násilí na ženách. Tradiční feministické teorie popisují mnoho různých postojů jako misogynie. Podle feministek, v jeho nejzjevnějším výrazu, je to projev vůle otevřeně nenávidět všechny ženy jednoduše proto, že jsou ženy.

Ve feministické teorii je misogynie negativní postoj k ženám jako ke skupině a nemusí nutně znamenat záporný postoj ke každé ženě jako k jednotlivci. Termín se stejně jako většina postojů a názorů aplikuje na širokou škálu chování a přístupů. Příklady misogynie existují v mnoha publikovaných podobách, v rámci více kultur, jako je antické Řecko, nebo přímo v textech Koránu, Starého zákona, Bible.

2.5. Dílčí závěr

Dnešní doba ženám již umožňuje volit, studovat, vybrat si povolání. Nebyl to pouze vliv feminismu, co způsobilo, že v současnosti se ženám žije lépe než dříve. V dobách šlechty, rolníků a služebnictva bylo postavení žen i dívek zformované zažitou tradicí. Vhodného partnera vybírali rodiče a to především podle majetku.

S příchodem technické revoluce se ženám otevřely možnosti a uplatnění v pracovních činnostech, které nebyly založené jen na fyzické zdatnosti, ale také na pečlivosti a trpělivosti, trpělivost a stále se opakující činnosti zejména v tovární výrobě jsou pro ženu daleko lépe snesitelné než pro muže. Vzdělanost zaměřená na určitou sféru pracovních činností a dovedností je pro ženy více přitažlivá. Dříve bylo zvykem považovat za vzdělaného člověka toho, kdo měl veliké literární a historické znalosti, takové znalosti jsou ale pro běžný a praktický život nepoužitelné a pro ženské vnímání světa většinou zbytečné.

Dřívější doba byla založená na semknuté rodině a její členové museli zůstat ve svazku tradiční rodiny jak z ekonomického hlediska tak z morálního. Být zavrženým rodinou bylo téměř likvidační, zejména jednalo-li se o neprovdanou ženu s dítětem. Dnešní doba již umožňuje ženám vydělat si dostatek finančních prostředků, aby se v případě neshod v rodinném prostředí osamostatnily a mohly díky sociálnímu systému zůstat jako matky samoživitelky.

Jenže to je také možná jeden z důvodů proč v současnosti oproti 19. století roste počet rozvodů. Ženy sice získaly svobodu, ale ztratily toleranci vůči partnerovi. Proto vzniká tolik mužských hnutí, která se snaží vrátit ženu do stavu, jaký byl v minulých dobách, nebo se některá hnutí snaží alespoň zachovat status muže, ze kterého se začíná stávat jen pouhá náhražka hlavy rodiny, jakou byl v době Schopenhauera a Nietzscheho. Dnešní žena se nechce jen vyrovnat muži, ale chce být lepší, paradoxně si pak stěžuje, že gentlemani vymřeli. Jak píše Adéla Rovenská.

„Gentlemaní milé dámy nevyumřeli, to my jsme je v nich zabily a čím víc si budeme hrát na muže, tím víc se k nám tak budou chovat. Stojí za to se nad tím zamyslet a začít se chovat zase jako žena.“

II. ANALYTICKÁ ČÁST

3. SCHOPENHAUEROVA A NIETZSCHEHO FILOZOFIE

3.1. Arthur Schopenhauer (1788 – 1860)

Byl metafyzický idealista, voluntarista a iracionalista, hlasatel pesimismu. Patřil k prvním a současně nejexponovanějším filozofům antihegelovské orientace, která se zformovala ještě za života Hegela a to nejen v německém v prostředí. Pro svůj postoj k ženám byl také označován za misogynu.

Jeho otec byl významný obchodník Heinrich Floris. Ranné dětství prožil Arthur Schopenhauer na venkovském statku v Olivě a částečně v Stutthofu, sídle děda Andree. V roce 1797 byl poslán do Le Havru, do rodiny kupce Grégoire de Blésimaire, kde strávil dva roky a naučil se dokonale francouzský jazyk. Další jazyky si osvojil při obchodních cestách s rodiči po Anglii, Švýcarsku, Holandsku, Belgii, Sasku. Po návratu na počátku roku 1805 vstoupil do učení u firmy senátora Jenische.

Po smrti otce se matka a sestra odstěhovaly do Výmaru a Arthur prozatím ještě zůstal v obchodním učení v Hamburku. Tohoto učení mu matka dovolila zanechat a umožnila mu studovat na gymnáziu v Ghotě a po nuceném odchodu pokračovat ve studiu ve Výmaru. Na výmarském gymnáziu studoval pod vedením filologa Franze Pasowa a u ředitele Christiana Ludwiga Lenzeho si osvojil latinskou rétoriku a klasický starověk.

Roku 1813 promoval dizertační prací: O čtverém kořeni věty a dostatečném důvodu na Durynské zemské univerzitě v Jeně. Mezi první čtenáře tohoto díla patřil Johann Wolfgang von Goethe, který byl přítelem Schopenhauerovy matky. I když se v některých názorech rozcházeli, stali se přáteli. V tomto období ho přivedl Fridrich Majer k indické filozofii, především k upanišadám – staroindickým literárním dílům nábožensko-filozofického charakteru, která jsou součástí hinduistické kulturní tradice. Výmar opustil Schopenhauer v roce 1814 po konečné roztržce s matkou, se kterou se již nikdy neshledal.

Roku 1815 Schopenhauer napsal pojednání „O vidění a barvách, které o rok později vyšlo tiskem. Jednalo se o náčrt první části hlavního díla „Svět jako vůle a představa“. Dílo vyvolalo spíše rozpaky a kritiku. Dokonce i Goethe se o něm vyjadřoval velmi zdrženlivě. Dobu ještě stále ovládal osvícenský optimismus a Schopenhauerovo myšlení se jevílo příliš pesimistické a pochmurné.

Jeho filozofie začala být uznávána od padesátých let devatenáctého století, kdy po neúspěších revolučních zápasů v letech 1848 – 1849 v Německu zavládlo zcela jiné, pesimistické duchovní ovzduší. Zdání nepřilíš růžové budoucnosti přimělo Schopenhauera, aby roku 1820 zahájil akademickou kariéru jako soukromý docent na berlínské univerzitě. Zde měl ovšem významné postavení jeho hlavní ideový a poté též osobní protivník, v té době uznávaný a vlivný filozof, Georg Wilhelm Friedrich Hegel. Ať se Schopenhauer snažil sebevíc, neprosadil se, posluchači navštěvovali raději Hegelovy přednášky než jeho. Naprosto zklamán se stáhl do soukromí. Zpočátku hodně cestoval, ale kvůli nejrůznějším nemocem a hlubokým depresím, stupňovaných ohluchnutím na pravé ucho byl nucen se v roce 1823 vrátit do Německa. V Berlíně setrval až do roku 1831, kdy ho odtud vyhnal strach z cholery, na kterou zemřel jeho protivník Hegel. Poté se Schopenhauer usadil ve Frankfurtu nad Mohanem, kde setrval do své smrti.

3.2. Friedrich Wilhelm Nietzsche (1844 – 1900)

Významný německý filozof ovlivněný dílem Arthura Schopenhauera. Také věřil, že svět nelze vysvětlit rozumem, ale že podstatu skutečnosti lze pochopit jen citem, intuicí, vírou. Ve svém postoji k ženám byl též řazen mezi misogyny.

V letech 1850 - 1856 žil Nietzsche v Naumburské „ženské domácnosti“ s matkou a sestrou, babičkou a dvěma neprovdanými tetičkami z otcovy strany a také se služebními; teprve s dědictvím po babičce, která zemřela v r. 1856, mohla matka pořídit vlastní bydlení. Nejdříve chodil Nietzsche do všeobecné chlapecké školy, kde se ale cítil izolovaně; poté byl poslán na soukromou školu. V roce 1865 se Nietzsche dostal k práci Arthura Schopenhauera.

Na vlastní žádost bylo Nietzschemu po přestěhování do Basileje odebráno pruské státní občanství a do konce života zůstal bez státní příslušnosti. Krátce se zúčastnil, jako polní lékař, německo-francouzské války, a to na německé straně. Založení Německé říše a následující éru Bismarkovu vnímal v podstatě skepticky.

V Lipsku se Nietzsche seznámil s Richardem Wagnerem a jeho pozdější ženou Cosimou. Obou si nanejvýš vážil a od začátku svého pobytu v Basileji byl častým hostem v jeho domě.

Od dětství se zhoršující nemoci – silná krátkozrakost vedoucí prakticky až ke slepotě, záchvaty migrény a žaludeční potíže – které přibíraly na síle a nutily ho brát si neustále delší volno od své profesorské práce. Roku 1879 musel kvůli prudkým bolestem hlavy a očí a neustálým záchvatům předčasně odejít do penze. Jeho neduhy ho vedly k hledání příznivého podnebí, proto často cestoval a žil na mnoha místech jako autor na volné noze; v létě nejčastěji v Sils-Marie, v zimě v Itálii.

Úplně nový styl použil v Zarathustrovi, ten vnesl do jeho kruhů nepochopení, které bylo zakrýváno nanejvýš ze zdvořilosti. Toho si byl Nietzsche vědom. Svůj krátkodobý plán vejít do povědomí jako básník vzdal. Jeho knihy se téměř neprodávaly. Čtvrtý díl Zarathustry vydal už jen jako samizdat s nákladem 40 exemplářů. Začátkem února 1889 se v Turíně duševně zhroutil; drobné dopisy, které posílal blízkým přátelům, byly zjevně pomatené. Nejdříve byl Nietzsche odvezen do ústavu v Basileji. Za příčinu jeho duševní nemoci byla označena rozvíjející se syfilida. Přesné důvody jsou však nejisté.

3.3. Srovnání

Schopenhauer a Nietzsche dvě významné německé osobnosti 19. století, hlásající pesimistickou filozofii, ovlivněnou jejich životními osudy.

Schopenhauer dává za pravdu Kantovi, že svět je jen naší představou o světě, který je ve vztahu subjektu (člověk) a objektu (věc o sobě). S Nietzsem se zajímali o subjekt. „...tento svět je pouze představou a jako takový potřebuje poznávající subjekt, nositele svého bytí. ...bez něho není ničím“¹ Schopenhauer na rozdíl od Kanta tvrdí, že věc o sobě není nepoznatelná a nepochopitelná, ale že je poznatelná pomocí vůle k životu, která působí v nás i mimo nás a v dění celého světa. Schopenhauer ve svém nejvýznamnějším díle Svět jako vůle a představa o vůli píše, že vůle je nejjednodušším základem bytí, pramenem všech jevů, podněcovatelem světa a života vůbec. Vůle je mimo čas a prostor. Je to totiž představa každého jedince o sobě samém. Vůle je primární a vládnoucí složkou. Svět je tedy výtvořem vůle. Takto je vyjádřen hlavní Schopenhauerův princip - metafyzický idealismus, ve kterém klade důraz na nevědomost vůle. Schopenhauer je tak voluntarista a zakladatel emotivní etiky a také zakladatel směru zvaného iracionalismus“¹.

---

¹ Schopenhauer, A., Svět jako vůle a představa, Nová tiskárna Pelhřimov, Pelhřimov 1998, str. 40-41

„Z rozdílnosti věci o sobě a jevu vychází však paradoxní situace, že vůle je a priori naprosto svobodná, ale člověk, svobodnou vůli nemá, takže aposteriori svobodná není. Světová vůle je tedy svobodná, ale vůle jednotlivce ne. Tato nesvoboda se hlavně projevuje v rozmnožovacím pudu, ve kterém je vůle k životu nejsilnější. Zde vůbec nejde o dobro jednotlivce, o lásku, ale o zachování druhu, takže zájmy jedince jdou stranou. „...vůle druhu je mnohem silnější než vůle individua a tak milenec zavírá oči přede všemi vlastnostmi, jež jsou mu protivné, všechno přehlíží, neboť jej oslepuje onen klam, jenž mizí, jakmile je splněna vůle druhu.“²

Člověk je jen nástroj, pro zplození ideálního potomka. Proto se hledají takoví partneři, kteří se svými nedostatky doplňují. Schopenhauer tvrdí, že člověku je jeho intelekt během života ke škodě, ne k prospěchu. Zvíře, které jedná pod vlivem pudů poslušně je na tom lépe. Čím je člověk chytřejší, čím víc zná, tím víc ho trápí minulost. Logické myšlení je k ničemu, protože vůle je nezdolatelná. Rozum i city jsou jen jejími služebníky.

„Protože je vůle nekonečná, ale naplnění omezené, žene slepá vůle všechny bytosti do nejhorších strastí a bolestí. Zmítání pudy a tužbami, nikdy nenalezneme trvalé štěstí a klid. Každý člověk se žene za nějakým cílem. Když ho dosáhne, vyvstane naráz cíl nový, a když je docela na konci, když už má všechno, cokoli je možno si přát, propadá trýzni ze všech nejstrašnější: nudě.“³

Jediné pozitivní na světě je utrpení. Touha se prožívá jako nedostatek a zahrnuje utrpení. Radost z uspokojení potřeby je jen přechodná a je mezi dvěma utrpeními - nedostatkem a nasycením. Dlouhodobější nasycení - štěstí, není možné, bylo by to jen obtížné a prázdné, nenasycení, odpovídající nudě. Ale i pozitivní utrpení jednou vede k nutnému konci a to smrti, takže život každého jedince je jen tragédií, ale díky všednodennosti má charakter veselohry. Podle indického učení Schopenhauer nepřipouští ukončení tohoto trápení sebevraždou.

„Zdroj života i poznání je ve slepé vůli, a tím nějaký vyšší smysl života padá. Má-li vůle přece nějaký cíl, je to cíl velice zarmucující: nazývá se nic. K čemu bylo tedy všechno

---

² Schopenhauer, A., *Metafyzika lásky, Přátelé duchovních nauk*, Olomouc, 1992, str. 48

³ Schopenhauer, A., *Metafyzika lásky, Přátelé duchovních nauk*, Olomouc, 1992, str. 48

to snažení, utrpení? K ničemu. Jediný cíl života je nicota. Jediný smysl dějin, že nemají žádný smysl.“⁴

„Vůle k životu u jednotlivců vyúsťuje v egoismus, který končí zápasem. „Egoismus je tak hluboce zakořeněná vlastnost, že důvody pro své já jsou jediné, na něž je možno se spolehnout. Život se nakonec stává tak nepříjemným, že nestojí za to, aby byl žit.““⁵

Schopenhauer popírá individualitu tím, že se snaží nechtěnou vůli odstranit. Myšlenka znovuzrození zřetelně vystupuje z jeho tvrzení, že sebevražda je zbytečná, protože vzápětí si vůle vytvoří nové ztělesnění.

Vidí dvě možnosti. První možnost je přechodná a člověk ji prožívá prostřednictvím sledování umění, kdy se jeho myšlení zbavené všech cílů a účelů ponoří do objektů. Vnímání umění člověku tak umožní oddělit se z řetězce kauzalit. Zcela se oddělit od kauzalit a poznávat tak ideje bez uměleckého nazírání dokáže jen génius, jemuž úsudek nezkresluje vnímání prostřednictvím subjektivní vůle.

Jako jediné umění, které se odlišuje od všeho ostatního, je hudba. Schopenhauer měl na mysli Wagnerovu operu. Hudba je přímý odraz dokonalosti, vnímá ji jako vrchol umění. Osvobozuje všechny od svázání s tímto světem, odlučuje od vší bolesti, zastavuje čas. Je jedinou největší útěchou na tomto světě, jinak je prázdnota.

K překonání vůle vede jediná cesta a to prostřednictvím odříkání, vykoupení, vlastně je jedinou cestou askeze. Jedině křesťanský nebo budhistický světec se dokáže odpoutat od svých citů a přání a jít touto cestou.

V tomto se Nietzsche shoduje se Schopenhauerem a rozum považují za pouhý povrch služebníka vůle, a proto jsou nazýváni iracionalisty.

Též je voluntaristou, ale do protikladů dává oproti Schopenhauerově pesimistické vůli k životu svoji vůli k moci. Kritiku kultury a pesimismus jako Schopenhauerovy hodnoty zprvu obdivoval, později se od nich odklonil, protože podle jeho názoru toto učení nestačí na překonání kulturní krize současnosti, ale je jen produktem doby. *„V těžké době*

---

⁴ Schopenhauer, A., *Metafyzika lásky, Přátelé duchovních nauk*, Olomouc, 1992, str. 18.

⁵ Schopenhauer, A., *Metafyzika lásky, Přátelé duchovních nauk*, Olomouc, 1992, str. 18.

jsem pochopil, že můj instinkt směřuje k opaku nežli Schopenhauerův: k oprávnění života, i v tom, kde je nejohroženější, nejlživější a dvojaký - pro to jsem měl formulku „dionýský“.“⁶

Nietzsche překonává Schopenhauerův pesimismus tím, že z dionýského života nechá vzniknout novou kulturu, kulturu nadčlověka. *“...nadčlověk je cílem.”*⁷

Díky myšlence lidstva bez cíle je považován Nietzsche za nihilistu. Lidskému životu dává smysl jen tvořivá hybnost, dál není nic. Tvrzení, že lidstvo cíl nepotřebuje, by se však bránil, protože vůle k moci se ve světě projevuje věčným návratem téhož – procesem, který nemá začátek ani konec. V tomto na něj měl vliv Hérakleit. *„Svět trvá; je nic, co vzniká, a nic, co zaniká. Nebo spíše: vzniká, zaniká, ale nikdy nezačal vznikat a nikdy nepřestal zanikat...“*⁸

V druhém období své tvorby se oprostil pod vlivem pozitivistických věd od neměnného jsoucna staré metafyziky. Podle Nietzscheho jiný, nadpřirozený svět neexistuje. Schopenhauer zůstává oproti Nietzschemu stále metafyzikem a k vědě se staví záporně.

*Vůle vládnout znamená vůli k moci, dobovačnou energii nejlepších jedinců, kteří jsou schopni vytvořit nové hodnoty poté, co svrhli hodnoty tradiční. „Tento svět je vůli k moci - a pak už nic. A také vy sami jste jenom vůli k moci a pak už nic!“ Vůle k moci je na rozdíl od vůle k životu také svobodná. Musí se však oprostit od cizích hodnot a tvořit si hodnoty vlastní“*⁹.

Filozofem s kladivem je Nietzsche nazýván, protože rozbíjí staré hodnoty, tím se staví proti moderní kultuře, ve které vidí známky úpadku a objevuje zde nihilismus. Tento pak chápe, jako, kdy nejvyšší hodnoty ztrácejí svoji váhu a lidé přestávají hledat principy autority. Zde provolává, že Bůh zemřel.

Tradiční křesťanskou morálku Nietzsche kritizuje a nazývá ji morálkou otroků. Dobrovolné potlačení všeho lidského se vydává za skutečnosti mravnost asketismu. Tato morálka se charakterizuje hesly jako je rovnost, bratrství, demokratické a socialistické ideály. Za otrocké ctnosti považuje pílí, pokoru, soucit, ochotu, přívětivost, laskavost. *„Kořen*

---

⁶ Nietzsche, F., Duševní aristokratismus, Votobia, Olomouc 1993, str. 43

⁷ Nietzsche, F., Duševní aristokratismus, Votobia, Olomouc 1993, str. 41

⁸ Nietzsche, F., Duševní aristokratismus, Votobia, Olomouc 1993, str. 121

⁹ Nietzsche, F., Duševní aristokratismus, Votobia, Olomouc 1993, str. 124

všeho zla: otrocká morálka pokory, cudnosti, nesobectví, absolutní poslušnosti zvítězila. Vládoucí povahy tím byly odsouzeny...“¹⁰

V této morálce „stádních zvířat“ vidí překonání morálkou pánů, kteří vytvoří nové hodnoty a novou aristokracii. Pastýř bude opak pána. Jeden je prostředkem k udržení stáda, druhý jeho účelem, kvůli kterému tady stádo je. Tímto opakem myslí Nietzsche nadčlověka, kterého popisuje jako bestii, génia oprostěného od vědění, rozumu, zásad, odpovědnosti. Nadčlověk se nemusí zabývat morálkou, musí být mimo ni i mimo dobro a zlo. Jedná se o prosté uskutečnění vůle, přírodní sílu, která překračuje člověka. Nietzsche obviňuje křesťany, že si našli falešné hodnoty jako dobro, lásku k bližnímu, právo, demokratickou rovnost, aby silné ochromili tím, že je naučí stydět se za svou sílu a zdraví. Tento vyšší typ člověka zde podle Nietzscheho již víckrát byl, vždy byl ale potlačen a jediného zdařilého člověka vidí v Římanovi.

Nietzscheho kritika padá i na tradiční mravní hodnoty, protože špatně rozlišují dobro a zlo, místo toho aby rozlišovali na dobré a špatné. To prý jediné vychází z přirozeného řádu hodnot. Nietzscheho nadčlověk si nové hodnoty vytváří sám. Největším měřítkem v mravním hodnocení je u něho vůle k moci. Egoismus považuje na rozdíl od Schopenhauera za dobrou vlastnost. „*Egoismu nerozumějí nízké povahy, které nevědí pranic o dobovačné radosti a nenasytnosti velké lásky, o vyzářujících pocitech síly, které přemáhají, pudí k sobě, které se chtějí vložit na srdce - pud umělce po jeho materiálu.*“¹¹

Soucit je pro Schopenhauera soucit, ale pro Nietzscheho je to největší zlo. V tomto se oba filozofové liší v pohledu na utrpení. Schopenhauer chce utrpení potlačit, naopak Nietzsche v něm naopak vidí návnadu života.

4. SCHOPENHAUERŮV POHLED NA LÁSKU

Pohled na lásku přináší ve své době Schopenhauer z jiného úhlu. Sleduje v ní společenský jev a metafyzické pohnutky a činy. Ostatní druhy lásky bere pouze očima umění, básnictví nebo jako fyziologický fakt.

Podle Schopenhauera má zamilovanost má kořeny v pohlavním pudu, zabírá polovinu myšlenek a sil lidstva: „*často uvádí na chvíli i největší hlavy ve zmatek*“, „*jde jen*

---

¹⁰ Nietzsche, F., Duševní aristokratismus, Votobia, Olomouc 1993, str. 81

¹¹ Nietzsche, F., Duševní aristokratismus, Votobia, Olomouc 1993, str. 84

o to, aby každý Jeniček dostal svou Mařenku“¹². Schopenhauer to ale nemyslí ironicky, protože dodává, že láska má účel hodný hluboké vážnosti, jelikož se v ní rozhoduje o složení budoucí generace. Nejde jen o jedince, ale o povahu a složení lidského pokolení příští doby. Schopenhauer upřednostňuje celý rod, před jednotlivcem. Na našem životě podle Schopenhauera nezáleží, protože jednatel není nic, jeho individualita za určitou dobu odejde, ale vůle k životu zůstane, protože je věčná a má jediný úkol zachovat rod. „Co nejsilněji vábí dva lidi je vlastně projev vůle k životu, která se projevuje v celém druhu.“¹³.

Podle Schopenhauerovy teorie vládne obecná myšlenka, že lidé jsou bez instinktu, avšak ve skutečnosti určitý instinkt mají. Komplikovaný, zřetelný, vážný a důmyslný, zaměřující se na výběr druhého partnera vedoucí k pohlavnímu uspokojení. Pravda je v podobě klamu, aby mohla působit na vůli. Klam smyslnosti předstírá muži, že v náruči ženy, která se mu zdá vyhovující, najde neskonale štěstí a větší rozkoš, než v náruči jiné. Po dosažení požitku a vynaloženém úsilí, ale přijde zklamání, že to, po čem tak silně toužil, poskytlo jen pohlavní ukojení. Jedinci to tedy nepřináší uspokojení, protože zmizel klam, který způsobil, že jedinec byl oklamán druhem.

Schopenhauer vidí pojem lásky pouze z hlediska pudového a fyzického. „*Při každém zamilování je cílem zplození individua určité povahy*“¹⁴. Toto je podle něj pravý účel celého milostného aktu. Nejdůležitější totiž není vzájemná láska, nýbrž fyzické uspokojení. „*Už v setkání jejich toužebných zraků se zaněcuje nový život a projevuje se jako budoucí harmonická, dobře složená individualita.*“¹⁵.

Otázkou tedy je, proč spolu dokáží žít lidé, kteří nemůžou mít děti? Milují se, i když vlastního potomka spolu nikdy mít nebudou. To stejné platí i o lidech postižených, kteří by se o potomka nemohli postarat. V tomto případě by se tedy nejednalo o lásku? Schopenhauer se zbývá pouze pohlavní láskou, a tu nijak ve svých úvahách nerozděluje.

Instinkt je pro Schopenhauera základem pohlavní lásky. Muž má v lásce přírodou daný sklon k nestálosti, žena ke stálosti! Mužova láska začne klesat od okamžiku, kdy se

---

¹² Schopenhauer, Arthur: *Metafyzika lásky a hudby*, Votobia, Olomouc 1995. str. 28.

¹³ Schopenhauer, Arthur: *Metafyzika lásky a hudby*, Votobia, Olomouc 1995. str. 28.

¹⁴ Schopenhauer, Arthur: *Metafyzika lásky a hudby*, Votobia, Olomouc 1995. str. 28.

¹⁵ Schopenhauer, Arthur: *Metafyzika lásky a hudby*, Votobia, Olomouc 1995. str. 28.

dostavilo uspokojení, téměř každá žena ho poté dráždí víc než ta, kterou má, a začíná toužit po změně. U ženy je tomu právě naopak, zde láska začíná stoupat. To je následkem přírodou daného účelu, ve kterém vidí zachování a rozšíření druhu. Muže chce zplodit co nejvíce potomků, žena si zase chce udržet živitele a ochránce svých potomků. V tomto vidí mužskou věrnost jako umělou a ženskou jako přirozenou.

S tímto názorem bude souhlasit mužská část populace, protože jim poslouží k obhajobě nevěry, bohužel již patří do doby Schopenhauerovy. Dnešní doba umožňuje ženám finanční nezávislost, tudíž si nepotřebují držet partnera jako živitele. Mužský pohled je také již jiný, jejich primárním cílem není jen plození potomků. U většiny lidí je pohlavní pud spojen s pojetím lásky a tím dochází ke špatnému závěru, že se lidé mohou milovat, jen když po sobě fyzicky touží.

V Schopenhauerově lásce je toto vyjádřeno jako majetnické připoutání. „*Pokud dva zamilovaní necítí lásku k ostatním, ale jejich láska je pouze sobectví ve dvou, prožívají překonávání samoty, ale zůstávají odloučeni jeden od druhého i sami od sebe, jejich zážitky spojení je iluze. Láska k druhým i láska k sobě se nevyklučují, je-li ctností milovat bližního jako lidskou bytost, je též ctností milovat sebe, protože i já jsem lidská bytost. Láska je v zásadě nedělitelná, pokud jde o vztah mezi „objekty“ a vlastní osobou. Kladný postoj k vlastnímu životu, štěstí, růstu, svobodě má své kořeny ve schopnosti k lásce*“¹⁶.

U každého mladého člověka by mělo dojít k poznání svých kladných rysů, a tím si začne sám sebe vážit. Protože jestli si nedokáže vážit sám sebe, nedokáže pochopit, že si ho dokážou vážit i ostatní. Je důležité si ale uvědomit, že sobeckost a sebeláska jsou protiklady. Člověk sobecký se miluje příliš málo, je nešťastný a snaží se ze života urvat jakékoliv uspokojení, ale v důsledku svého sobectví si sám brání v jeho dosažení.

Láska je orientace charakteru, postoj, který určuje spřízněnost se světem jako celkem, ale ne jen s jedním objektem lásky. „*Miluje-li někdo jen jednoho člověka a ke všem ostatním lidem je lhostejný, není jeho láska nic jiného než symbiotické připoutání či rozšířené sobectví.*“¹⁷. Zamilovaný člověk věří, že nejčistším důkazem je, že nemiluje nikoho

---

¹⁶ Schopenhauer, Arthur: *Metafyzika lásky a hudby*, Votobia, Olomouc 1995, str. 38

¹⁷ Fromm, Erich: *Umění milovat*, Český klub Praha 1996-99, str. 62

jiného, než milovanou osobu. Jenže na předmětu lásky závisí, koho milujeme, je rozdíl milovat partnera, sestru, matku v tom vidím rozdíl.

Podle Schopenhauera je problém lásky ve dvou okruzích. V podstatě výběr partnerů určují dvě role fyzická a psychická. Pokud se řídíme fyzickou, je zde důležité: zdraví, stáří, kostra, náplň masa, krása obličeje. Instinkt ženě vybrat si silného a odvážného jedince, který bude zárukou zplození zdravých dětí a pro ni ochráncem. Tím dochází při zplození budoucího potomka k odstranění tělesných vad a vyzvednutí vlastností, ve kterých příští rod vynikne.

Psychickou rolí se myslí, že ženu přitahují mužovy kladné povahované vlastnosti, které se dědí po otci: odvaha, vůle, odhodlanost, počestnost, dobrota a laskavost. Podle Schopenhauera na ženu intelektuální vlastnosti nepůsobí. „*Proto často vidíme, že nehezky, hloupý a surový muž má u žen větší štěstí nežli vzdělaný, duchaplný a roztomilý*“¹⁸. V manželství podle Schopenhauera nezáleží na duchaplnosti, ale na plození dětí, a pokud žena tvrdí, že se zamilovala do mužova intelektu, je to směšné a marnivé předstírání. Po matce se dědí intelektuální vlastnosti, které ve vztahu žen k mužům určitě působí, ale jejich vliv je snadno překonán tělesnou krásou.

Tyto fyzické i psychické vlastnosti jsou podle Schopenhauera určující: „*Obě osoby se musí neutralizovat jako kyselina a zásada v neutrální soli*“¹⁹. V každém protějšku se snažíme najít náhradu za svoje nedostatky, abychom se stali lepšími. Je také důležité, aby určitý stupeň mužství odpovídal určitému stupni ženství. „*Proto také bude nejmužnější muž hledat nejženštější ženu a obráceně*“²⁰.

Další tvrzení zní: „*lidé touží a tíhnou k tmavým typům jedinců*“²¹. S tím můžu souhlasit. V dnešní době je opálené tělo víceméně trendem, kterým se většina společnosti řídí, Schopenhauer si myslí, že bílá pleť je člověku nepřírozená, člověk by měl mít pleť jako naši praotcové, od přírody černou nebo hnědou. Každý člověk s bílou kůží je podle něj vybledlý. Modré oči a plavé vlasy jsou rasou z východní Evropy, kde lidé byli vytlačeni na

---

¹⁸ Schopenhauer, Arthur: *Metafyzika lásky a hudby*, Votobia, Olomouc 1995, str. 30.

¹⁹ Schopenhauer, Arthur: *Metafyzika lásky a hudby*, Votobia, Olomouc 1995, str. 31.

²⁰ Schopenhauer, Arthur: *Metafyzika lásky a hudby*, Votobia, Olomouc 1995, str. 40.

²¹ Schopenhauer, Arthur: *Metafyzika lásky a hudby*, Votobia, Olomouc 1995, str. 42.

studený sever. Pokud se podívám na názory 1. poloviny 20. století, zde byl modrooký a světlolvasý člověk prototypem nadčlověka.

U většiny lidí se řeší především problém, jak být milován, ale neřeší problém, jak milovat. Lidé chtějí být milováni a možnost, jak toho dosáhnout vidí v tom, že budou úspěšní, mocní nebo bohatí. Další možností je zvýšit svou vlastní přitažlivost pečováním a zdokonalováním svého těla, nebo také působit jako hodný, laskavý a ochotný jedinec. Tím u většiny lidí vzniká domněnka, že pod pojmem být milován je v podstatě něco mezi sex-appealem a popularitou. Počáteční zážitek zamilovanosti je dalším omylem v záměně s trvalým stavem milování. Proto osamělí lidé mají při zamilování pocit obrovské blízkosti a intimity, ale tento stav pomine a vystřídá ho nuda a zklamání. K tomu i Schopenhauer uvádí: „*Když muž a žena pociťují prudkou vášeň, zdá se mi, jako by oba milenci přes všechny překážky patřili k sobě podle božského práva – přes zákony a lidská zařízení. Co nemá ani rozumu ani míry, to nelze také rozumem ovládnout. Manželství z lásky se uzavírají v zájmu druhu, nikoliv v zájmu jedince*“²².

Schopenhauer má názor, že pohlavní pud je nízký bez ohledu na jakost a je zaměřen na všechny bez rozdílu s cílem udržení druhu. Dále připouští, že intenzita zamilovanosti u určitých jedinců může dosáhnout takové síly, že pokud nedojde k jejich ukojení, ztrácí vše ostatní svou cenu, tudíž i život sám. Toto přání mění se v náruživost přiměje člověka jakoukoliv obětí, a pokud nedojde k naplnění, může ho přivést až k šílenství nebo sebevraždě. „*V nejvyšších stupních zamilování je tato chiméra tak oslňující, že když se jí nemůže dosáhnout, ztrácí život všechno kouzlo a zdá se tak neradostným, plochým, a nestravitelným, že hnus z něho vítězí docela i nad hrůzou ze smrti*“²³.

Schopenhauer opět vidí na počátku zamilovanosti zase jen druh, který již na první pohled pozná, jakou cenu má partner pro ni nebo partnerka pro něho. Toto je jedna z příčin, při kterých vzniká velká zamilovanost, zpravidla na první pohled. Lidská podstata ale stále je více v druhu než v jednotlivci. Zájem druhu proto dostává přednost před individuálním zájmem. Člověk, který je zamilovaný, je spatřován se svojí oddaností v očích svého vyvoleného protějšku jako jeho nesmrtelná část, která po něm touží, ta smrtelná touží po všem ostatním.

---

²² Schopenhauer, Arthur: *Metafyzika lásky a hudby*, Votobia, Olomouc 1995, str. 43.

²³ Schopenhauer, Arthur: *Metafyzika lásky a hudby*, Votobia, Olomouc 1995, str. 45.

Přirozený pud je podle Schopenhauera člověku určen i v charakteru. U muže aktivita, vůdcovství, kázeň a dobrodružství, u ženy, touha ochraňovat, mateřkost, vytrvalost a vnímavost.

Pokud dojde u muže k oslabení jeho charakteristických rysů, tento nedostatek kompenzuje na svou mužskou úlohu s důrazem na pohlaví, u muže vznikne potřeba dokazovat svou pohlavní zdatnost, protože je nejistý svou mužností, nebo v jiném ekvivalentu mužství.

Pokud se zamyslím nad stavem lásky v současnosti a budu hledat rozdílnost u Schopenhauera žijícího v 1. polovině 19. století, najdu mnoho rozdílů. Kulturní oblast, v níž průměrný člověk žije, má vliv na charakteru a schopnosti milovat. Dnešní doba kapitalismu potřebuje lidi konzumenty se stále narůstající potřebou a vkusem, který je standardizován a dá se snadno předvídat a ovlivňovat.

„Lidé mají pocit svobody a nezávislosti, nepodřízenosti autoritě, a přesto si dají poroučet, aby dělali, co se od nich čeká, „aby se bez třenic zapojili do společenské mašinerie – mít úspěch, pohybovat se, fungovat, jít dopředu.“ V současnosti nastupují různé druhy pseudolásky, které jsou různými formami rozkladu lásky, moderní člověk je odcizen sobě, ostatním lidem a přírodě. Lidé jsou v tomto ohledu líní a zhýčkaní dobou. Mají nepřehledné množství aktivit a možností, jak lásku nahradit, ale na tu jim nezbyvá čas. Přesto mají hlubokou touhu po lásce, avšak nepovažují ji za nejdůležitější, a vše okolo je důležitější a spotřebuje více energie - práce, úspěch, peníze, moc. Lásce je třeba věnovat stejnou energii jako všem ostatním oborům“²⁴.

Lidé nechtějí chápat a milovat druhého, chtějí, aby vše bylo podle nich, rychlé, snadné a zábavné. A pokud jejich vztahy nevyjdou, vidí vždy chybu rozchodu v tom druhém. Tuto myšlenku vyslovil Fromm: *„chybným přesvědčením lidí je, že problém lásky je problém objektu, ne problém schopnosti; jinak řečeno: „milovat je snadné, ale je těžké najít objekt, který bychom mohli milovat nebo jím mohli být milováni“²⁵.*

„Co nejvíc se lidé snaží něco dokázat a vylepšit, aby byli stále lepší a žádanější. Je dobře živen, dobře oblečen, pohlavně uspokojen, ale chybí mu vlastní já, má jen nejpo-

---

²⁴ Schopenhauer, Arthur: Metafyzika lásky a hudby, Votobia, Olomouc 1995, str. 42.

²⁵ Fromm, Erich: Umění milovat, Český klub Praha 1996-99, str. 62.

vrchnější kontakt s ostatními lidmi“²⁶. Svoboda v lásce, zvětšila význam objektu proti důležitosti funkce. Člověk je v tomto směru pohodlný, nechce měnit sám sebe, zamýšlet se nad sebou, raději změní objekt své lásky. Rychlejší doba, rychlejší vztahy.

„Člověk se stává zbožím. Musí sám sebe proměnit v co největší zisk. Vztahy jsou založeny na pouhé přitažlivosti, jde o balíček vlastností, které jsou na trhu osobností populární a vyhledávané. Často se tak do sebe zamilují dvě osoby, které mají pocit, že našly nejlepší objekt. Lidé s tržním charakterem jsou ochotni dávat, ale jen výměnou za to, že dostávají. Avšak pro produktivní charakter je dávání nejvyšším výrazem moci, aktem dávání prožívám svou sílu, bohatství a moc, kdo dává, prožívá sám sebe, a přispívá tím druhým. Dávat je radostnější než přijímat, ne proto, že je to odřikání, ale proto, že v aktu dávání je výraz mé živosti“²⁷.

Vedle toho Schopenhauer říká, že lidský život je utrpení a toto utrpení lze zmírnit pouze zastavením množení lidí, což se nestane, protože člověk se nedokáže postavit proti vůli k životu a soucitem s druhými lidmi. Člověku vždy pomůže, že „v tom není sám“. Kolikrát se nám stane, že jakmile své trápení sdělíme někomu jinému, který má stejnou zkušenost, hned se nám zdá, že již náš problém není tak veliký.

Schopenhauer žil ve společnosti, která se liší od té dnešní. Přinesl do tehdejšího myšlení určitě mnoho, jako první se zamýšlel nad tím, že existuje rozdíl mezi tím, co si myslíme, že chceme a co skutečně chceme. Viděl život v bytostné starosti o sebe sama, což odpovídá době jeho života.

4.1. Schopenhauerův pohled na ženy

V 19. století se ustálilo základní paradigma rodiny. Na jedné straně výdělečně činný muž, který zajišťuje rodinný příjem a účastní se procesů politického rozhodování, na druhé straně žena působící ve sféře domácnosti, od níž se očekává, že zabezpečí nutné zázemí pro celou rodinu, nasytí, vychová děti a ujme se péče o staré a nemocné členy rodiny. K tomu je vedena od dětství. Manžela jí ve většině případů vybírají rodiče a vhodnost ur-

---

²⁶ Fromm, Erich: Umění milovat, Český klub Praha 1996-99, str. 68.

²⁷ Schopenhauer, Arthur: Metafyzika lásky a hudby, Votobia, Olomouc 1995, str. 45

čuje jeho společenské postavení nebo majetek. Pokud se stal muž neúspěšným, byla částečně vina kladena i na ženu. V tomto pohledu psal Schopenhauer své dílo O ženách.

„Již pohled na ženské tělo poučuje, že žena není určena ani k velikým duševním ani tělesným pracem. Nesplácí svůj dluh životu činěním, nýbrž trpěním, porodními bolestmi, péčí o dítě a poddanstvím muži, kterému má být družkou trpělivou a potěšující. Údělem ženy nejsou nejprudší strasti a slasti a projevy síly, její život má plynouti tišeji, klidněji a méně významně než život muže, aniž je při tom podstatně šťastnější nebo nešťastnější“²⁸.

V dnešní době mají ženy stejné možnosti jako muži. Mohou studovat a pracovat dle svého přání, volit mezi kariérou a rodinou, žít neprovdané a společnost je za to nebude odsuzovat. Úvodní věta díla mohla být pravdivá v 19. století, protože v té době se od žen neočekávala žádná duševní činnost a nebyly k tomu od dětství vedeny.

„Ženy dávají najevo více soucitu, a tudíž více lásky k bližnímu a účastenství s nešťastnými než muži“²⁹. Tento výrok je určitě pravdivý a platí stále, podle mne pramení z mateřství a je neměnný, také v generové rovině se od narození očekává, že žena má projevovat city. Naproti tomu citové projevy u mužů jsou považovány za slabost, i když by jich byli také určitě schopni.

„Křivé přísahy na soudě se ženy dopouštějí mnohem častěji než muži a je vůbec na uvážení, zda mají být k přísaze připuštěny. Často se opakují případy, že dámy, které nemají v ničem nedostatek, v obchodě leccos tajně schovají a odnesou“³⁰.

K této části své úvahy mohl být Schopenhauer veden zkušeností, kdy po rozepří se svojí sousedkou byl obviněn z ublížení na zdraví a po několika soudech byl odsouzen k placení doživotního invalidního důchodu této ženě. Toto pocíťoval jako nehorázný případ nespravedlnosti. V dnešní době se křivé výpovědi dopouštějí všichni bez rozdílu pohlaví a nikomu to nepřipadá pohoršující.

„Neboť tajná, nevyslovená, ba nevědomá, ale vrozená morálka žen jest: „Máme právo šidit ty, kdož se domnívají, že tím, že se trochu starají o nás, individua, získali již právo na celý druh. Nám je uloženo a naši péči svěřeno starat se o uspořádání, a tedy

²⁸ Fromm, Erich: Umění milovat, Český klub Praha 1996-99, str. 62.

²⁹ Schopenhauer, Arthur: O ženách, Votobia, Olomouc 1995, str. 6.

³⁰ Schopenhauer, Arthur: O ženách, Votobia, Olomouc 1995, str. 11.

*i o blaho druhu. Děje se to skrze nejbližší, z nás vycházející pokolení. My chceme konat tento úkol svědomitě. Avšak nejsou si ženy této nejvyšší zásady vědomy in abstracto, nýbrž jen in concreto, a nemají pro tu zásadu žádné jiné vyjádření než své jednání, když přijde k tomu čas.*³¹“

Biologické hodiny jsou v ženském těle jasně dány a potřeba početí je stejně silná jak u mužů potřeba sexuální, proto jsou ochotné dopustit se jakékoliv lsti, aby dosáhly svého přírodou daného úkolu, je prokázáno, že v době nejvhodnější k početí se ženy více oblékají vyzývavě, malují a jinak zkrášlují, jsou příjemnější, hovornější, celkově atraktivnější, v reakci na mužův zájem se dělají drobnějšími, jakoby bezmocnými bytostmi, které vyžadují ochranu, snaží se přitáhnout nejvhodnějšího samečka pro oplodnění, tak jak jim velí příroda. V 19. století to byl prvořadý úkol každé ženy a byla k tomu vedena a vychovávána s větším důrazem než dnes.

*„U polygamických národů najde zaopatření každá žena, je u monogamických početí vdaných žen omezen a zbývá velmi mnoho žen bez podpory“*³².

Jedním ze základních problémů je odpověď na otázku, zda je člověk přirozeně monogamní nebo polygamní. Převládá tvrzení, že zatímco muži jsou vrozeně promiskuitní, ženy jsou spíše monogamní. Lidskou společnost charakterizuje větší soutěživost mužů o přístup k ženám než naopak. Muži proto vykazují podstatně větší touhu po rozmanitosti sexuálních partnerů oproti ženám.

Soutěživost mužů mezi sebou způsobuje jejich náchylnost k odosobněným, nekomplikovaným či náhodným sexuálním aktivitám a menší vybíravost při volbě sexuální partnerky. Ve všech kulturách přikládaly ženy největší důležitost budoucímu nebo aktuálnímu finančnímu zajištění partnerů a jejich společenskému postavení či moci.

Tato Schopenhauerova myšlenka vychází z předpokladu, že muž může mít více žen, aby byl spokojený, ale musí je umět zaopatřit, takže se může stát, že si nebude moct dovolit mít žádnou a to vede k frustraci. Křesťanství zavedlo monogamní svazek jako naplnění možností i pro méně schopné jedince, kteří by u polygamních národů zůstali sami.

---

³¹ Schopenhauer, Arthur: O ženách, Votobia, Olomouc 1995, str. 15.

³² Schopenhauer, Arthur: O ženách, Votobia, Olomouc 1995, str. 26.

4.2. Friedrich Nietzsche o ženách

„Pět podmínek, které by mně mohly učinit život snesitelným a které rozhodně nejsou neskromné, se myslím nedá splnit. Potřebuji 1. někoho, kdo by bděl nad mým žaludkem, 2. někoho, kdo by se se mnou uměl smát a kdo by byl veselý myslí, 3. někoho, kdo by byl hrdý na mou společnost a udržel „ty druhé“ ve správném odstupu ode mne, 4. někoho, kdo by mi předčítal, aniž by přitom udělal z předčítané knihy úplnou pitomost. Je ještě pátá podmínka, ale o té nechci mluvit. Oženit se, to by teď byla asi prostě hloupost, při níž by mně mohla zase uletět moje krvavě dobytá nezávislost. K tomu by totiž bylo nutné, abych se znovu stal občanem nějakého evropského státu, abych tam volil, musel mít ohledy na ženu, dítě, ženinu rodinu, na místo, v němž bych žil, na lidi, s nimiž bychom byli ve styku: ale kdybych si takto svázal jazyk, to by byl můj konec. Raději žít v nějakém koutku ubohý, nemocný a obávaný, než být zaranžovaná a zařazen do moderní průměrnosti. K tomu mně chybí odvaha i dobrá nálada“³³.

Jeho názory na ženy a manželství byly svérázné, přirovnává je k jedné velké hlouposti, která udělá konec mnoho krátkým pošetilostem. V Zarathustrovi varuje před městem, kde se podle něj ukrývá nebezpečí v podobě ženy. „Zdaž není lépe, dostat se do rukou vrahovi než do snů vilné ženy?“

Varuje před chtíčem a doporučuje střídmost. O ženách soudí jako o proměnlivých, vzdorných bytostech, které jsou často prolhané a někdy i zlé. Jejich úkolem na světě je potěšit a odreagovat muže.

„Záliba v ženách, jakožto bytostech snad menších, ale jemnějších a lehčích. Jaké štěstí, setkávají se s bytostmi, které mají v hlavě stále tanec a pošetilosti a ozdoby! Byly potěšením všech napjatých a hlubokých mužských duší, jejichž život je zatížen velkou odpovědností“³⁴.

---

³³ Nietzsche, Friedrich. Tak pravil Zarathustra. Olomouc : Votobia, 1995, str. 55.

³⁴ Nietzsche, Friedrich. Duševní aristokratismus. Olomouc : Votobia, 1995, str. 13.

Uznával tradiční, téměř až radikální rozdělení mužské a ženské role, žena podle něj směřuje jedině k cíli plození a muž je jen prostředkem k tomuto dosažení jejího primárního úkolu. Úlohou ženy je tedy plodit a vychovávat děti a být muži útěchou. Jedinou nadějí je, že snad porodí nadčlověka. Láska je omyl, lidé jsou stejně jak u Schopenhauera k sobě přitahováni pudem. Muž ze své přirozenosti touží po nebezpečí a hře, žena mu tak je tou nejnebezpečnější hračkou.

ZÁVĚR

Devatenácté století patřilo k jednomu z nejvýznamnějších období v dějinách lidstva. Obrovské změny společenské, historické, technologické posunuly vývoj společnosti do nové dimenze. Tradiční feudální systém byl důsledkem revolucí odstraněn a došlo k rozvoji střední třídy obyvatelstva. Vzdělání, um a schopnosti se staly hlavním kritériem pro získání práce a úspěchu. Toto období se muselo odrazit také v životě žen. V minulosti byly ženy považovány za rozdílný živočišný druh. Pozvolná emancipace musela proto vyvolat reakce té mužské části, která nechtěla měnit zažitě stereotypy ohledně postavení a úlohy žen. V tomto období naplněném změnami a příchodem emancipace se zformovaly dvě filozofické osobnosti Arthur Schopenhauer a Friedrich Nietzsche. Oba hlasatelé pesimismu a iracionalismu, v dnešní době označovaní za misogyny, nebo také odpůrce žen. Z hlediska uplatnění jejich učení na pedagogiku je Nietzsche ve svém myšlení silně heroistický. Máme podle něj v sobě probouzet vůli k moci. Nemáme brát ohledy na druhé, nedělat nic, co je nám nepříjemné, žít o samotě a disciplinovaně. Tento přístup k životu není možný, vedl by k izolaci od společnosti a pro pedagogické učení se jeví v dnešní době jako nevhodný. Schopenhauerova filozofie nabádá k askezi, odříkání, lék na životní pesimismus vidí v hudbě a umění. Za přínosný považují jeho důraz na potlačení egoismu, zlomyslnosti a prosazování soucitu.

Dnešní doba je vůči ženám oproti jejich době v mnoha směrech příznivější, alespoň na evropském kontinentu, zažitě předsudky o rozdělení úloh se pozvolna vytrácejí a hledají se už více příčiny tohoto pojetí žen než důsledky.

V úvodu této práce byly uvedeny tři hypotézy. Na základě prostudovaných materiálů se je pokouším verifikovat nebo falzifikovat.

H1: Schopenhauerovo a Nietzscheho misogynství bylo ovlivněno především prostředím, ve kterém vyrůstali a dobou, ve které žili.

Schopenhauer a Nietzsche měli hodně podobné dětství. Oba přišli o otce již v raném mládí a vyrůstali v ženské domácnosti. Především Schopenhauer byl citově vázán na otce, který pravděpodobně spáchal sebevraždu kvůli svému zdravotnímu stavu. Jeho matka byla o mnoho let mladší a žila svůj život bohémským způsobem. Tento její způsob života mladý Schopenhauer odsuzoval a docházelo mezi nimi k četným hádkám. Stejně tak Nietzsche měl neustálé konflikty se svojí sestrou. 19. století, ve kterém žili, určovalo ženám

jasně danou úlohu a to matky a hospodyně. Společnost od ženy nic jiného neočekávala. Navíc oba zůstali celý život svobodní a bezdětní, a ani nežili v dlouhodobějším vztahu.

Přikláním se k verifikaci hypotézy. Po prostudování životopisu a děl těchto filozofů je zřejmé, že prostředí, ve kterém museli vyrůstat, bylo převážně ženské a tudíž odlišné od jejich způsobu myšlení, ale určitě se nevztahovalo na celou ženskou populaci.

H2: Schopenhauerovo a Nietzscheho misogynství nebylo tak výrazné jak se v dnešní době uvádí.

V době, kdy vyšlo Schopenhauerovo dílo *O ženách*, bylo většinou mužské společnosti přijato jako pravdivé. Žena je v něm popisována jako pohlaví druhé třídy, což muselo vést v pozdějších dobách feministických hnutí k označení Schopenhauera jako nepřítelky žen. Nietzsche díky své filozofii, ve které projevy citů považuje za slabost a s částečným souhlasem se Schopenhauerem je zařazen též mezi misogyny. Oba ovšem ženy nezavrhovali. U Schopenhauera je známo, že měl několik životních lásek a dokonce se měl stát i otcem, ale tato žena o dítě přišla. Nietzsche se také zamiloval a nabídl sňatek ruskoněmecké spisovatelce Lou Andrea- Salomé. Ta nabídku odmítla, ale zůstali přátelé. Později ve své knížce *Friedrich Nietzsche ve svých dílech vysvětluje jeho chování*.

Pokud se dá mluvit o misogynství, u Schopenhauera mohlo být částečné, ale u Nietzscheho se o nepřátelství vůči ženám nejednalo, vychází ze svého názoru, že vše ženské je slabé s malou vůlí, mužské pokolení je aktivní, ženské reaktivní, ale nenávisť z toho nevychází. Proto tuto hypotézu považuji za verifikovatelnou.

H3: Nietzscheho misogynství vychází z idealizované představy o mužství ovlivněné antickým obrazem hrdiny.

Nietzscheho filozofie se ve své první fázi vrací k antice a zabývá se zrozením tragédie. Tento svět rozdělený na apolónský a dionýský, je založený na ustavičném boji dvou protikladných sil. Apollinský přístup v sobě obsahuje krásu a dokonalost. Sněním a fantasií vzniká protiklad k denní skutečnosti. Oproti tomuto stojí dionýská síla, nezkrotná a divoká. Odráží se v ní vzdor. Toto pojetí vede k poznání, že vše musí vznikat a zanikat. Neustále se bude střídat dobro a zlo. Pravé mužství v tomto pojetí nestojí nad ženstvím, ale je nedělitelnou součástí. Význam pohlavnosti v myšlence věčného návratu se objevuje

v hodnocení o dionýském kultu. V antice byl pohlavní symbol podle Nietzscheho symbolem hodným úcty a pobožnosti. Kult boha Dionýsa je smířením mezi člověkem a přírodou. Lidé jsou si sobě rovní a svobodní. Dionýské umění nechává promlouvat přírodu o věčném koloběhu života, kde žena má důležité postavení.

V tomto pojetí se Nietzscheho misogynství nemůže verifikovat, ale přikláním se k falzifikaci této teoretické hypotézy.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. Abendroth, Walter. Schopenhauer. Olomouc: Votobia, 1995. ISBN 80-85885-34-4.
2. Andreas-Salomé, Lou. Friedrich Nietzsche ve svých dílech. Praha: Torst, 1996. ISBN 80-85639-75-0.
3. Coreth, Emerich. Filosofie 19. století. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2003. ISBN 80-7182-157-8.
4. Formánková, L., Rytířová, K. ABC feminismu. Brno: Nesehnutí, 2004. ISBN 80-903228-3-2.
5. Franzel, I. Friedrich Nietzsche. Praha: Mladá fronta, 1995. ISBN 80-204-0517-8.
6. Friedan, B. Feminine mystique. Praha: Pragma, 2002. ISBN 80-7205-893-2.
7. Fromm, Erich: Umění milovat. Český klub, Praha, 1996. ISBN: 80-85637-26-X.
8. Mann, Thomas. Schopenhauer: [nesmrtelné stránky z díla Arthura Schopenhauera Svět jako vůle a představa, jak je vybral a vysvětlil Thomas Mann]. Olomouc: Votobia, 1993. ISBN 80-856-1957-1.
9. Nietzsche, F., Duševní aristokratismus, Votobia, Olomouc 1993. ISBN 80-85619-87-3.
10. Nietzsche, Friedrich. Mimo dobro a zlo: předehra k filosofii budoucnosti. Praha: Aurora, 1996. ISBN80-85974-12-6.
11. Nietzsche, Friedrich. Tak pravil Zarathustra. Olomouc: Votobia, 1995. ISBN 80-85885-79-4.
12. Oakley, A. Pohlaví, gender a společnost. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-403-6.
13. Renzetti, C. M., Curran, D. J. Ženy, muži a společnost. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0525-2.
14. Schopenhauer, Arthur: Metafyzická láska a hudby. Votobia, 1995. ISBN 80-85885-38-7.
15. Schopenhauer, Artur. O ženách. Brno: Zvláštní vydání, 1993. ISBN 80-85436-16-7.
16. Schopenhauer, Arthur. Parerga a paralipomena, Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, 2011. ISBN 978-80-7415-045-4.
17. Wikipedia.org/wiki/Maskulinismus [online], 2013, cit. [25-03-2013]
Dostupné na www: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/>>
18. Wikipedia.org/wiki/Misogynství [online], 2013, cit. [25-03-2013]
Dostupné na www: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/>>